

FÖLDGÖMB

MBI MAGYAR BRANDS
44 18 19 20 21

A MEGISMERÉS KALANDJA

WWW.AFOLDGOMB.HU

ALAPÍTVÁ: 1929

1250 FT | 4 € | 18 LEJ

2021. NOVEMBER–DECEMBER

A MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

MÁRAMAROS

ÉS A KIZÖKKENT IDŐ

TÜZES, SZELES, EMBERI

LANZAROTE

BAROKK EGO VAGY MODERN ÉPÍTÉSZET?

VARASD ÉS GYŐR

SZAKRÁLIS FEKETE-AFRIKA

KAPTÁRKÖVEK — A BÜKKALJA TORNyai

nka
Nemzeti Kulturális Alap

NEPÁL

EVEREST ALAPTÁBOR
2022. április

HA UNOD AZ IPARI TURIZMUST!

TERMÉSZETJÁRÓ UTAZÁSOK, OUTDOOR TÚRÁK,
TREKKINGEK, KÖRUTAK AZ EGÉSZ VILÁGON.

Eupolisz Utazási Iroda

8200 Veszprém, Szeglethy u. 1.

+36/88/871728

Hatósági engedélyszám: U-000463

www.eupolisz.hu

EUPOLISZ

ALKALMAZKODÁSI KÉNYSZER

➤ DR. NAGY BALÁZS, FŐSZERKESZTŐ

A 18. század nagy vulkánkitörései salakkal és hamuval borították a kanári-szigeteki Lanzarote kiváló szőlészeteit. De az élet nem állt meg a frissen sivataggá vált terepen – sőt, utat tört magának a salakmezők közepén is! Új technológiával, a vulkáni takaró adottságainak felhasználásával született újra a növénytermesztés.

Máramaros elnéptelenedő perifériavidékén, a határ menti területek archaikus települési környezete és életmódja épp az utolsókat rúgta: a düledező házak, a nyugatra vándorló fiatalok sosem ígérnek nagy jövőt, a fejlődő központoktól fényévnnyire lévő, eldugott falvak épp csak vegetáltak. De pont ez az elhagyatottság konzerválta azokat az ősi kereteket, tudást és tevékenységi formákat, amelyekre meglepően hirtelen támadt fizetőképes kereslet. Az ehhez idomuló új élet új célokat és lehetőségeket teremtett – de ez új gondolkodásmódot is igényel.

Afrika gyarmatosításával a kontinens szakrális világa is átalakult. A missziók és a törzsi hagyományok, ösvályások találkozása sosem volt feszültségmentes, de ezek vegyülése – főként Fekete-Afrikában – új és kifejezetten fenntartható, működő rendszert teremtett. Ehhez azonban a keresztény vallási vezetők és a helyi hívek elfogadó, bizalommal teli hozzáállására volt szükség.

A barokk és a modern építészet látványvilága nem is állhatna távolabb egymástól. Ám, ha mindkettőt megőröklí egy település, egyformán meg kell találni bennük a sajátos értékeket, de az együttélés lehetőségeit is. Új településminőséget pedig a megfelelő szerepkör kialakítása, fenntartása, az ennek megfelelő fejlesztési irány hozhat.

E számunk cikkei, történetei bővelkednek a kemény kihívásokban. Az új formákat teremtő alkalmazkodás azonban mindben jelen van – de az is világos, hogy ehhez határozott elképzelések, célok, megfelelő tervek és minden résztvevő részéről nyitottság és bizalom is kellenek.

Csupaszon és bundában

Eső után – Indiában és Izlandon

FOTÓ: NAGY BALÁZS

FÖLDGÖMB

A MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

XXXIX. ÉVFOLYAM, 353. LAPSZÁM
2021. NOVEMBER–DECEMBER

FŐSZERKESZTŐ: DR. NAGY BALÁZS

SZERKESZTŐ-MUNKATÁRSÁK:

BARABÁS AMBRUS, HEILING ZSOLT

HONLAP, RÁDIÓ, KÖZÖSSÉGI MÉDIA:

NAGY ÉVA, JOHANNA

ÁLLANDÓ SZERZŐK:

DR. FRANCISCS LÁSZLÓ, DR. JAKAB GUSZTÁV,
DR. KARÁCSONYI DÁVID, KERESZT ISTVÁN, KUPI LÁSZLÓ,

LADÁNYI TAMÁS, LEVICZKI ANITA,

SARUSI ISTVÁN, SZIRMAI GÁBOR, DR. TAMÁSKA MÁTÉ,

DR. TELBISZ TAMÁS

TERVEZŐ ÉS KÉPSZERKESZTŐ: HEILING ZSOLT

OLVASÓSZERKESZTŐ: MÁRTON BÉLA

NYOMÁS: PETHŐ NYOMDA KFT.

KIADÓ: HEILING MÉDIA KIADÓ KFT.

1142 BUDAPEST, ERZSÉBET KIRÁLYNÉ ÚTJA 125.

E-MAIL: SZERKESZTOSEG@AFOLDGOMB.HU

A KIADÁSÉRT FELEL: HEILING ZSOLT

MEGJELENIK KÉTHAVONTA, MINDEN PÁRATLAN HÓNAP
VÉGÉN, KÉT KÜLÖNSZÁMMAL KIEGÉSZÍTVE,

ÉVENTE 8 ALKALOMMAL.

TERJESZTI A LAPKER ZRT. ÉS ALTERNATÍV TERJESZTŐK

ELŐFIZETHETŐ:

E-MAIL: ELOFIZETES@AFOLDGOMB.HU

VAGY WEBÁRUHÁZUNKBAN: EBOLT.AFOLDGOMB.HU

RÉGEBBI LAPSZÁMAINK MEGVÁSÁROLHATÓK

AZ EBOLT.AFOLDGOMB.HU WEBÁRUHÁZBAN.

A KORONAVÍRUS-JÁRVÁNYRA TEKINTVE A KIADÓBAN

NINCSEK SZEMÉLYES ÜGYFÉLFOGADÁSI

ELŐFIZETŐI, TELEFONOS ÜGYFÉLSZOLGÁLAT:

KRIZSÁN SAROLTA

HÉTFŐ–CSÜTÖRTÖK, 9–12 ÓRAIG. TEL.: (06-1) 231-4040

MINDEN JOG FENNTARTVA! A MAGAZINBAN MEGJELENT KÉPEKET, ÁBRÁKAT ÉS
SZÖVEGEKET A KIADÓ ENGEDÉLYE NÉLKÜL TILOS KÖZZÉTENNI, REPRODUKÁLNI,
SZÁMÍTÁSTECHNIKAI RENDSZERBEN TÁROLNI ÉS TOVÁBBADNI. MEG NEM
RENDELTE FÉNYKÉPEKET ÉS KÉZIRATOKAT NEM ÖRÖZÜNK MEG ÉS NEM KÜLDÜNK
VISSZA. A LAPBAN MEGJELENT HIRDETÉSEK TARTALMAÉRT A KIADÓ

NEM VÁLLAL FELELŐSÉGET!

HU ISSN 1215-8690

PULITZER-EMLEKDŐJ (2008)

GÁRDI BALÁZS SZERZŐNK LAPUNKBAN
MEGJELENT ANYAGAI ELISMERÉSEKÉNT

SZOCIOGRÁFIA-KÜLÖNDJ (2012)

TÁRSADALMI TÉMAJÚ RIPTORTJAINK,
KÉPSOROZATAINK ELISMERÉSEKÉNT

MAGELLÁN-SZOROS-DÍJ (2020)

A FÖLDGÖMB ALAPÍTÁNY CHILEI
KLIMAKUTATÁSI PROGRAMJÁÉRT

**KIVÁLÓ FOGYASZTÓI
MÁRKA** ('18, '19, '20, '21)

36

MÁRAMAROS ÉS A KIZÖKKENT IDŐ

52

LANZAROTE

66

VARASD ÉS GYŐR

AGGTELEK

76

KAPTÁRKÖVEK

PILLANTÁS AZ ÉGRE

FRANCISCS LÁSZLÓ: **A SZATURNUSZ HÁROM ÁRNYALATA – SZÍNEK
A KOZMOSZBAN** ►

4

AFROVILÁG

SOLYMÁRI DÁNIEL: **A KELET-AFRIKAI „ÖTÖK”** ►

8

FÖLDRAJZ

LEVICZKI ANITA: **EREDETI FÉNYKÉP UTÁN** ►

10

FLÓRA ÉS FAUNA

JAKAB GUSZTÁV: **A TERMÉSZET TAKARÍTÓMUNKÁSAI** ►

12

VAN KÉPÜNK!

SZALAI PÉTER: **ÉGI KÍSÉRŐNK – KÖZEL S TÁVOL...** ►

16

MŰLT-IDŐ

HOLZINGER GÉZA: **AZ ERAWAN MÚZEUM – A POKOLTÓL AZ ÉGIG** ►

18

ÁSVÁNYTÁR

KUPI LÁSZLÓ: **SPESSARTIN** ►

22

FÖLD ÉS ÉG

LADÁNYI TAMÁS: **MAGASAN A HOCHSCHWAB FÖLÖTT** ►

24

MESTEREMBER

SARUSI ISTVÁN: **ÉGSZÍN-KÉK-FESTŐ** ►

26

SZIRMAI VILÁGA

SZIRMAI GÁBOR: **SZAKRÁLIS FEKETE-AFRIKA – HIEDELEMVILÁG
ÉS KERESZTÉNYSÉG** ►

30

FOTÓ: SZABÓ ZOLTÁN

MÉHÉSZ ZSUZSA: **MÁRAMAROS ÉS A KIZÖKKENT IDŐ** ►

36

Úti célunk Breb, az ezerfős zsákfalú, ahol magyarul egyetlen ember beszél, de ő sem
őslakos: Kolozsvárról származik, a felesége pedig az Egyesült Államokban született.
Némi magyarországi és franciaországi kitérővel telepedtek le ebben a különös faluban,
ahol a kozmopolita gyüttmentek és a keményfejű máramarosiak közösen építenek
egy különös világot.

NAGY ÉVA JOHANNA: **LANZAROTE – TÜZES, SZELES, EMBERI** ►

52

A szürke, fagyos-ködös télvégét túlélni legjobb a Kanári-szigetek valamelyikén.
Legyen Lanzarote! Kisgyerekekkel még gazdaságosan is tudunk utazni. Katalógus-útnak tűnik,
akkor is, ha tisztában vagyunk a sziget természetföldrajzi vonzerejével. Mégis, már az első
estén világossá válik, hogy egy szürreális, elvarázsolt helyre érkezünk – a vulkanikus
Lanzarote első pillantásra furcsa formákkal tagolt, holdbéli tájnak tűnik...

SZIGETI FERENC: **VARASD ÉS GYŐR – BAROKK EGO VS. MODERN ÉPÍTÉSZET** ►

66

A Győri Nemzeti Színház modern épülete úgy áll a történelmi belváros mellett,
mint valami ugrásra kész, óriási szörny, amely bármikor bekaphatja a féltve őrzött kincset.
Lebontásának ötlete azonban a helyiek ellenkezésének hála mégis megghiúsult, jelezve,
hogy a kulturális örökség megítélése a demokrácia gyakorlásának színtere is egyben...

HUNGARIKUM

BORZSÁK SAROLTA: **AZ AGGTELEKI- ÉS A SZLOVÁK-KARSZT FELSZÍN ALATTI VILÁGA** ►

76

BARÁZ CSABA–SÜTŐ LÁSZLÓ: **A BÜKKALJA ÉS A KAPTÁRKÖVEK** ►

80

Az UNESCO-felvételre pályázó Bükk-vidék Geopark kifejezést hallva alighanem a barlangok,
a források, a fennsík vagy éppen a kövek vonulatának látványos sziklaletörései jutnak eszünkbe,
holott a hegység északi és déli előtere szintén látványos geoértékekkel rendelkezik, bár ezek
a közismert karsztos tájtól teljesen eltérőek

A SZATURNUSZ HÁROM ÁRNYALATA SZÍNEK A KOZMOSZBAN

► SZÖVEG: FRANCISCS LÁSZLÓ | FÉNYKÉP: KERESZTY ZSOLT

Az ég kék, a fű zöld. Vagy nem... Vagy nem csak... Szemünk a legtöbbet használt érzékszervünk. Bár sokszor hallani, hogy az állatvilágban az emberénél mennyivel kifinomultabb érzékszervek is léteznek, azért az emberi szemnek kevés kihívója akad. Az emlősök egyik legjobb látása a mienk, de nem azért, mert szemünk bármely paramétere a legjobb lenne az állatvilágban, hanem azért, mert egyszerre több funkciója is nagyon hatékony: három (egyesek pedig négy) színcsatornában érzékelnek több millió színt, igen jól látunk térben, egészen nagy, 1 ívperces felbontásban érzékeljük a távoli tárgyakat, sőt, az éjszakai látásunk is kielégítő. Nem csoda, hogy hiszünk a szemünknek, és a világot javarészt a látásunkon keresztül értjük meg. Színlátásunk a földi tárgyak minőségének pontos megállapítását teszi lehetővé, és bár a színérzet szubjektív, zseniálisan segít bennünket bizonyos fizikai tulajdonságokat távérzékeléssel megbecsülni és biztonságosan eligazítani a földi létben.

Szem vs. távcső

Az emberi látás azonban korántsem tökéletes, korlátját érdemben először talán a csillagászat tudománya kezdte feszegetni. Nem is véletlen, hogy a színek megértése és az asztrológia történetileg összefonódott. Elég csak Isaac Newtonra gondolni, aki először az emberiség történetében prizmával bontotta összetevőire a fehér (nap)fényt, és csak egy hajszállal csúszott le a korszakos felfedezésről, az infravörös, vagyis a szemünk számára már nem érzékelhető elektromágneses spektrum megismeréséről. Ez utóbbi ugyanis egy csillagász, Sir William Herschel érdeme.

Herschel 1800-as felfedezése óta tudjuk, hogy szemünk nem mindent lát, érzékelésének tartománya igencsak szűkös. Ezen a felismerésen elindulva akár azt a rejtélyt is megfejtethetjük, hogy miért is van akkora különbség a csillagászati fotográfiák és a távcsőben megpillantható látvány között, sőt azt is, hogy ugyanazon égitesteket ábrázoló felvételek között miért van néha hatalmas eltérés.

Egy távcső – a halvány objektumok érzékelhetősége és a részletek felbontása terén – méreténél, optikai minőségénél fogva jobban lát a messzeségbe, mint a pusztán emberi szem, viszont a színek világa már jóval nehezebben kibogozható kérdés. Ez utóbbinak az az oka, hogy a szín fizikai információt szállít, de a színérzet, amit megtapasztalunk, szubjektív érzet az agyban, mindenképp más és más. Mégis a legtöbb esetben – néhány extrém kivételtől eltekintve – ugyanazon szín alatt ugyanazt a valódi árnyalatot értjük.

A színeket a teljes elektromágneses spektrum aprócska „látható” tartományában érzékeljük úgy, hogy azt további három részre, vagyis csatornára bontja nappali látásunk: vörösre, zöldre, kékre. Ezen csatornák arányának logaritmus a szín.

A fizika azonban nem a színt, hanem a spektrumot ismeri és értelmezi. Mivel a teljes spektrum messze túlnyúlik az emberi szem érzékelésén, igazi kihívás azt jól ábrázolni és megmutatni az emberi szem számára.

Kereszty Zsolt saját csillagvizsgálójából, 35 cm tükrőrtérű távcsövével ► készült felvétele a Szaturnusz bolygót ábrázolja, valós színekben, a metán egyik spektrumvonalában és infravörösben. A felvételsorozat a Csillag-Képek 2021 Országos Asztrofotó Kiállítás kiemelt képe volt

▲
Valódi színes felvétel a Szaturnusz bolygóról, ahol a színeket vörös, zöld, kék (RGB) szűrőkön keresztül látjuk

▲
A CH₄ (metán) 889 nm-es emissziós spektrumvonalában áteresztő szűrővel készült monokróm kép, ahol csak a bolygó gyűrűje látszik

▲
Infravörös szűrővel készült monokróm kép, ami a legfinomabb részleteket mutatja a bolygóról, a légkörön keresztül. Ez a kép adja az 1., valódi színes (RGB) kép részleteit is

Monokróm és bikolór

A különböző spektrumtartományokban történő képalkotás elképesztő nehézségeit most kikerülve csak arra vessünk egy pillantást, hogy melyik fotográfus mérésnek milyen színe van – pontosabban: milyen lesz a képfeldolgozás végén és miért.

Ha műszerünkkel egyetlen tartományban készítünk képet, azaz csak egy „csatornában” – legyen az akár mikrohullám, infravörös, látható vagy ultraibolya –, minden esetben csak egy monokróm képünk van. Ezt használják a csillagászok a legtöbb kutatáshoz és felfedezéshez.

Ez az adathalmaz a valóságban egy szűrkeárnyalatos képet jelent, de sokszor előfordul, hogy a monokróm információhoz vörös árnyalatokat rendelnek hozzá, jellemzően, ha infravörösben vagy mikrohullámú tartományban készült kép. Máskor kéket, lilát, ha ultraibolyát szeretnének láttatni, és narancsot, sárgát, ha a Nap felszínét ábrázolja a fotó. De ne feledjük, hogy ezek mögött csak egyetlen monokróm méréssorozat áll, melyet a vizualizáció, vagyis a könnyebb befogadhatóság miatt jelenítenek meg másképp!

Merőben más a helyzet, ha a mérés két spektrumtartományban készült, ekkor bikolór kép is születhet belőlük. Ennek egyik legszebb történelmi példája a vörös és kék spektrumban készült Palomar-hegyi teljeségbolt-felmérés (NGS-POSS), amit 10 éven át 2000 képkockára, pontosabban fotólemezzre exponáltak egy jókora távcsővel. Két fekete-fehér felvételsorozatot készítettek, egyet Kodak 103a-E lemezre, a másikat Kodak 103a-O-ra. Az előbbi a vörösre,

az utóbbi a kék fényre volt érzékeny, és a kettő kombinációjával először láthatták 1958-ban a csillagászok a távoli csillagok, csillagködök és galaxisok hozzávetőleges színeit.

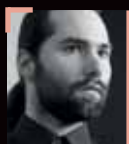
A hatalmas állomány beszkennelésével készült később a digitalizált, nagy égboltfelmérés, amit ma sárga-kékben láthatunk online (pl. www.wikisky.org), és egészen színhelyesnek tűnik még a mi szemünk számára is.

A csillagászok felvételei mögött legtöbbször csak egyetlen monokróm méréssorozat áll, melyet a vizualizáció, vagyis a könnyebb befogadhatóság miatt jelenítenek meg másképp!

Szűrt látvány

Ha három tetszőleges spektrumtartományban készült a kép, akkor könnyű dolga van a csillagászoknak. Csak behelyettesítik a három nyersadatot a szemünk számára érzékelhető vörös, zöld, kék csatornába, és máris olyannak érezzük az adott égitest látványát, mintha földi, nappali körülmények között nézhetnénk azt. Még akkor is, ha a mért tartományok a szemünk számára amúgy láthatatlanok, az égitestnek pedig egészen más az ábrázata a látható tartományban...

Sok esetben egyetlen csillagászati objektumról is megannyi tartományban készülnek mérések. Ezek feldolgozásából pedig különböző fotókon más és más arcát pillantathatjuk meg jól ismert égitesteknek.

FRANCIS LÁSZLÓ
ÉPÍTÉSZMÉRŐK, FOTÓGRÁFUS,
EGYETEMI OKTATÓ, A HAZAI
ASZTROFOTÓS-MOZGALOM
EGYIK FŐ SZERVEZŐJE

[HTTP://WWW.PTES.HU](http://www.ptes.hu)

KERESZTY ZSOLT
ÉSZLELŐ CSILLAGÁSZ,
ASZTROFOTÓS, A MAGYAR
METEORITIKAI TÁRSASÁG ELNÖKE,
MCSE ROVATVEZETŐJE

Rendkívül izgalmas, amikor olyan speciális, úgynevezett keskenysávú szűrőket használnak a csillagászok, melyek csak egy nagyon apró szeletét eresztik át a teljes spektrumnak. Ezek a szűrők segítenek különválasztani az izgalmas jelenség fényét a spektrum többi zavaró részétől.

Az így készült, úgynevezett hamisszínes fotók fantasztikus részleteket mutathatnak nekünk a kozmoszból. Többek között a jól ismert Hubble-űrtávcsőnek sok híres felvétele is így született. Ugyanez a technika tudja megmutatni a gyűrűt a Szaturnusz bolygó korongja nélkül. Ez utóbbinak az a magyarázata, hogy a gyűrű világít a metánmolekulák egyik spektrumvonalán, míg maga a bolygó nem.

Van azonban egy, az eddigieknél sokkal speciálisabb esete is a képrögzítésnek. Ritkán fordul elő, hogy egy jelenség képét éppen vörös, zöld és kék szűrőkön keresztül rögzítik a csillagászok. Ilyenkor valódi színes képekről beszélünk, és éppen olyan látványt látunk, amit szabad szemmel láthatnánk, ha kellően nagy távcsőbe néznénk. Az, hogy ez mennyire különleges eset, csak azért nem tűnik fel nekünk, mert az összes polgári digitális fényképezőgép is ezt a speciális technikát használja. Csupán azért, hogy az ég kék legyen, a fű pedig zöld – ahogy szemünk megszokta.

Pedig amúgy minden más esetben – más képrögzítési technika használatával vagy a legtöbb más élőlény szemén át nézve – nem az.

Ajándékozzon HVG-T KARÁCSONYRA!

Lepje meg családtagjait és barátait HVG-előfizetéssel!

Most minden előfizetési ajánlathoz kedvezmény vagy értékes ajándék jár.

bolt.hvg.hu/karacsony

**AJÁNDÉKOZZ
FÖLDGÖMB ELŐFIZETÉST
KARÁCSONYRA!**

EZZEL IS TÁMOGATOD
ALAPÍTVÁNYUNK MUNKÁJÁT!

<https://afoldgomb.hu/elofizetes>

FOTÓ: EXTERRA

Jóllakottan cammogva

A savanna oroszlánjai kihagyhatatlan fotós-célpontok. Nem teljesíthetetlen a küldetés, de minden turista nyugtalan, míg nincs birtokában a trófea...

Erősebbé az elsőbbség!

A kis terepjáró erős tolatásban, vezetője próbál belelátni az elefánt fejébe: vajon merre vezet a megszokott útvonala a védett terület kövezett szakaszát is érintve? Valójában pont ott tért le róla, ahol ebben a pillanatban gördül az autó...

A KELET-AFRIKAI „ÖTÖK”

▷ SZÖVEG: SOLYMÁRI DÁNIEL

A Fekete-Afrikába utazó magyarok elsődleges célterülete Kelet-Afrika valamelyik híres nemzeti parkja: a Serengeti, a Ngorongoro, a Tsavo East, a Lake Nakuru és természetesen a Kilimandzsáró meg a Kenya-hegység védett vagy akár világörökségi helyszínei. Az egyik itteni őslakos nép, a maszajok a Végtelen Föld birodalmának nevezik a Kenya és Tanzánia térségében húzódó, hatalmas savannavidéket. A nyelvükön Serengetinek hívott, egykori életterük ma már egyet jelent a két ország határán elterülő nemzeti parkkal, és míg az 1980-as években a látogatószám még alig érte el az évi 10 ezret, napjainkban tízszer ennyien érkeznek ide szafarizni –

jól jövedelmező iparágat táplálva ezzel az érintett országokban.

E nemzeti parkok turistáinak egyik „bakancslista” célja, hogy „összegyűjtsék”, egyetlen út során lássák a Big Five-öt, a kontinens öt klasszikus nagyvadját. Az eredetileg vadász kifejezésként használt csoportnév az öt, legnehezebben elejtethető (így legjelentősebb presztízsű) afrikai vadat jelentette: az oroszlánt, a leopárdot, a mára súlyosan veszélyeztetett keskenyszájú orrszarvút, az afrikai elefántot, valamint a kafferbivalyt. A kifejezést mára a szafarikat szervező cégek is előszeretettel használják: nem csupán PR-elem, hanem gyakran játék, kihívás is az utazóknak: ki veszi észre, gyűjti össze hamarabb az öt nagyvad-lát-

ványt? Ez gyakran nem is olyan egyszerű, bár a vezetők, sofőrök mindent elkövetnek, hogy egymás közt rádiókapcsolatban maradvá megosszák egymással a „lelőhelyekkel” kapcsolatos legfrissebb információkat. (A leopárd például gyakran a fák magas ágain, a lombkoronába merülve rejtőzik a kíváncsi szemek és kamerák elől. Nem úgy az oroszlán, amely lakmározást követően előszeretettel cammog vagy napozik az utak mentén.)

E vidék idegenforgalmilag legnépszerűbb, nagyvadlesnek is ott-hont adó országa Kenya. Itt található Kelet-Afrika másik „nagyötöse”, vagyis azon törzsi etnikumok csoportja, amelyek az egész térségben igen jelentős aránnyal

és társadalmi-politikai befolyással rendelkeznek. Ők a bantu és a nílusi (vagy nilota) népek közé tartozó kikujuk, luók, luhják, kalendzsinek és kambák (mellettük még a maszajok és a kiszík a jelentősebbek). Ám míg Kenyában a társadalom közel 20%-a kikuju, tizenöt-tizenöt százaléka luo, luhja és kalendzsín, addig például Tanzánia két főbb etnikuma, a (bantu) sukumák és nyamwezik itt csupán a társadalom kicsiny töredékét alkotják. Hasonló figyelhető meg még az ugandai társadalomban is, amely olyannyira összetett, hogy egyik népnek sincs meghatározó többsége.

Kenyában – és a térségben általában – a társadalmi szerep-

körök nagymértékben e törzsetnikai hovatartozás szerint alakulnak. Bár nyilván általánosított a kép, de például a korábban mezőgazdasági állattartó kikujuk mára jellemzően az üzleti és politikai életben aktívak, a Tanzániától Etiópiáig, az egész Viktória-tó medencéjében élő, egykor harcos és döntően halászó luók ma gyakran az akadémiai, tudományos életben jeleskednek. És természetesen egyáltalán nem mindegy, hogy egy-egy híresség, befolyásos személyiség melyik törzsből származik: Jomo és Uhuru Kenyatta, Kenya első elnöke és annak fia, az ország jelenlegi vezetője, vagy Dedan Kimathi, az egykori Mau Mau mozgalom

főnöke például kikuju. Raila Odinga, korábbi kenyai miniszterelnök, Kenyatta nevezetes ellenfele és Tom Mboya, hajdani kenyai államférfi, vagy éppen a volt amerikai elnök, Barack Obama pedig a luók híressége.

Az 5-ös szám persze még jó pár szempontból felmerülhet... Például 5000 m fölé magasodnak a kontinens legmagasabb csúcsai (és pont itt, Kelet-Afrikában), van is belőlük mindjárt öt: Kilimandzsáró – Kibo/Uhuru 5895 m és Mawenzi 5148 m (Tanzánia), Kenya-hegység – Batian 5199 m és Nelion 5188 m (Kenya), Ruwenzori-hegység – Mount Stanley, Margherita 5109 m (Uganda–Kongói Demokratikus Köztársaság).

SOLYMÁRI DÁNIEL

A MAGYAR MÁLTAI SZERETETSZOLGÁLAT
NEMZETKÖZI KAPCSOLATAINAK VEZETŐJE,
HUMANITÁRIUS ÉS FEJLESZTÉSI
SEGÉLYEZÉSI SZAKEMBER, AFRIKA-KUTATÓ

EREDETI FÉNYKÉP UTÁN

▷ SZÖVEG: LEVICZKI ANITA | KÉP: CHOLNOKY JENŐ RAJZAI ÉS FÉNYKÉPEI, MAGYAR FÖLDRAJZI MÚZEUM

Cholnoky Jenő közel 60 fotóval és kétszer ennyi rajzzal illusztrálta *A sárkányok országából* című könyvét, melyben a 19. század legvégén megtett kínai útjáról számolt be. Ennek egyrészt elvi okai voltak, hiszen véleménye szerint „a látványról készült vázlatos rajz mindennél többet mond”, de előfordult, hogy gyakorlati megfontolások miatt részesítette előnyben a rajzokat a fényképekkel szemben. Eerre mutatunk itt két példát

1896 novemberében Cholnoky egy „Sutter-féle, svájci gyártmányú fényképezőgéppel” felszerelve indult neki kínai tanulmányútjának. Gépe még nem filmre, hanem 13x18-as üveglemezekre fényképezett, melyekből egyszerre 18 darab fért el benne. A közel két évesre nyúló útja során „valami 400 felvételt” készített, ezekből saját megítélése szerint mintegy 200 darab lett „kifogástalanul jó”, 100 „nem tökéletes”, a maradék 100 pedig túlexponálás miatt „alig használható”.

1897 őszén Koreától északra, Mandzsúriában járt. Épp Kirin (a mai Jilin) városa felé igyekezett, amikor az „egyik útkanyarodónál nagyszerű látvány tárult fel” előtte: „pompás, csipkés orrú vulkáni kúp fogta el a kilátást nyugat felé. A nyugvó nap ferdén eső sugarai aranypárával öntötték el a látóhatárt, amely felett mesésen úszni látszott a bizzar körvonalú sziklabércz.” Másnap, 1897. október 26-án úti noteszének „Fotográfiai” listája szerint több fényképet is készített

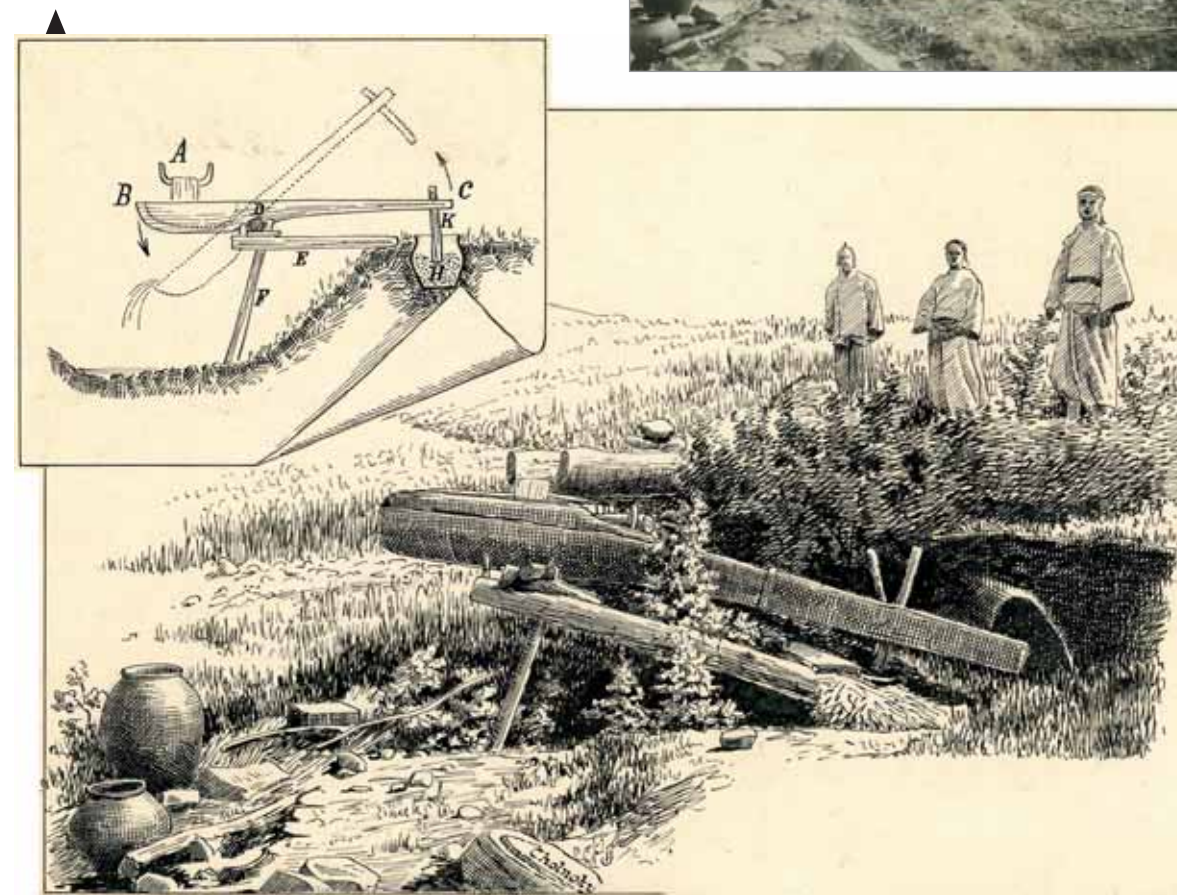
Festői, de nem fotogén

Cholnoky Jenő négy felvételt is készített a „különösen gyönyörű Lá-fa-lá-cz” vulkánról, de igazán egyik sem sikerült, ezért a Ku-pá-cz’ vendéglő udvarán felvett eredeti fényképe után tollrajzmásolatot készített. (A Lafa-hegy Jilin városától mintegy 70 km-re keletre emelkedik, koordinátái: N 43.82696, E 127.40174)

Koreai kanalas kölesháncsoló

„Egy éjjel alatt szépen megháncsolódik [benne] egy nagy hombár köles, amit olyan sajátos, ősrégi alakokra emlékeztető cserépedényekben helyeztek a háncsoló alá.” A szerkezeti rajz elemei: A – beömlővályú; B és C – nagy kanál (D tengely körül forog); E és F – tengelyt tartó állvány; K – kalapács, mely a kölessel telt edénybe (H) nyúlik

az előző este oly „bűvös fényben” előtűnő Lá-fa-lá-cz’ vulkánról. Reggel 9 órakor kétszer is lefényképezte (egy hosszú és egy rövid expozíciós felvételt jegyzett fel), 11-kor a Ku-pá-cz’ vendéglő udvaráról örököltette meg, majd még aznap délután északról is.

Igyekezete ellenére a négy felvétel közül azonban „egy sem sikerült úgy, hogy azt reprodukcióra lehetne használni”. Mivel nem szeretett volna lemondani az impozáns körvonalú hegy bemutatásáról, ezért könyvébe végül a vendéglő

udvarán készült, de túlexponált fotó tollrajzmásolatát tette be.

Másfél hónappal korábban, szeptember 16-án, mikor még Mandzsúria délebbre eső részeit járta, az „egyik völgyzugban különös szerkezetű köles-háncsoló malmot” talált: „egyetlen nagy törzsből óriási nagy kanalat vájtak ki, ezt vízszintes tengelyre úgy erősítettek fel, hogyha a kanál víztartója a föléje állított csurgóból vízzel megtelik, akkor lebillen, kiönti a vizet s ekkor visszazuhanva, a fa-kanál nyelére erősített kalapáccsal a háncsolni

való köles közé sújt.” Az eredeti fénykép egy kissé itt is túlexponált lett, de könnyen lehet, hogy Cholnoky egy „kifogástalanul jó” képet is átrajzolt volna, hogy – szerkezeti ábrával kiegészítve – a kölesháncsoló malom „működési módjára kellő felvilágosítást” adhasson közönsége számára.

LEVICZKI ANITA
GEOGRÁFUS, MÚZEUMI ADAT-
TÁROS A MAGYAR FÖLDRAJZI
MÚZEUMBAN
WWW.FOLDRAJZIMUZEUM.HU

Lepketapló telepei ►
Dobogókő közelében
(Pilis hegység)

A TERMÉSZET TAKARÍTÓMUNKÁSAI

► SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: JAKAB GUSZTÁV

Az elhivatott természetjáró télen sem maradhat távol a természettől. Ilyenkor kihalt az erdő, a madarak is csendesek, ami az alkalmi turista számára persze egyhangú és unalmas lehet. Ha azonban nyitva tartjuk a szemünket, hamar felfedezhetjük, hogy a természet „takarítómunkásai”, a korhadék-bontó gombafajok ilyenkor is tevékenyen végzik feladatukat. Magyarországon közel 3000, szabad szemmel is megfigyelhető gombafaj él, lombos erdőkben, gyepterületeken, de kertekben és parkokban is találkozhatunk velük.

A gombák titokzatos élőlények. Többségük elhalt szerves anyagon él, de szép számmal akadnak a virágos növényekkel szimbiózisban (kölcsonösen előnyös együttélésben) működő és élősködő fajok is. Akár hónapokig is rejtőzhetnek, majd egy eső után ellepik az erdőket. A felszínen megjelenő látványos termőtest azonban csak a jéghegy csúcsa, a gomba testének többségét a talajban vagy a korhadékban megbújó szövedék, a gombafonál jelenti. Néhány fajukat a téli mínuszok sem zavarják.

A gombák mindenből kíváncsian valamilyen érzelmet, nem

lehet csak úgy elmenni mellettük. Hihetetlen gyors növekedésük és tömeges megjelenésük is legendás. A gombát szerető emberek eső után vadászlázbba jönnek és kosarat ragadnak! Gyűjteni persze csak megfelelő körültekintéssel és óvatossággal szabad – a gombaszakértő véleményét pedig még a legmaka-csabb embernek is feltétlenül meg kell hallgatnia!

Számosan csak mulékony ékszerszármak a gombákban, és igyekeznek őket fényképeken megörökíteni. Az ökológus a szépségük mellett a hasznosságukat értékeli, hiszen kulcsszerepük van a holt szerves anyag

▲ A csíkos pohárgomba különös „csészéi” a földön fekvő korhadékon jelennek meg (Pilisszentlélek)

▼ A csészés álkorallgomba lombos fák korhadó anyagán telepedik meg

▲ Csapadékos hegyvidéki területeken a korhasztó gombaközösségek sokkal gazdagabbak (Erdélyi-sziget-hegység)

▼ A téli fülőke nem ritka a téli erdőkben (Szarvas)

elbontásában a szárazföldi ökoszisztémákban. A gombák ugyanis – más élőlényekkel szemben – kiválóan bontják a növényi szöveteket alkotó cellulózt és lignint. Az ősszel lehulló avart és a korhadó fatörzseket hamar ellepik, eközben pedig rendkívüli formavilággal és színgazdagsággal örvendeztetnek meg.

A korhadéklakó gombák fajgazdagságát azonban nem minden erdőben tapasztalhatjuk meg. A modern erdőgazdálkodás számára a beteg vagy korhadó fa veszteséget jelent, a tisztán tartott erdőben pedig kevés a gomba. Ahhoz, hogy fajgazdag korhadéklakó gombaközösségek alakulhassanak ki, meg-

felelő vastagságú és korhadtsági állapotú, álló és földön fekvő fatörzsre van szükség. Minél nagyobb egy fatörzs, annál lassabban korhad el és nehezebben szárad ki, időt hagyva ezzel a gombáknak a megtelepedésre és termőtest fejlesztésére.

Jó néhány természetvédelmi program foglalkozik az erdei életközösségek természetességének helyreállításán, az erdőgazdálkodók pedig egyedi minősítést szerezhetnek, amivel igazolhatják, hogy olyan felelős gazdálkodási gyakorlatot folytatnak, melynek során meghatározott mennyiségű holt fát hagynak az erdőben a gombák, a rovarok és más élőlények számára.

JAKAB GUSZTÁV
BIOLÓGUS, A MATE
KÖRNYEZETTUDOMÁNYI
INTÉZETÉNEK EGYETEMI
DOCENSE

MÁV APPAL MINDENKI NYER!

*Használja a MÁV appot, és utazzon gyorsan,
kényelmesen a fenntartható jövőért!*

Ha most vásárol jegyet vagy bérletet a MÁV appon, öné lehet az elektromos kerékpárok egyike!

mav.hu/appnyeremeny

MÁV-START

◀ 2019. február 19.
357 056 km

◀ 2021. november 19.
405 653 km

ÉGI KÍSÉRŐNK KÖZEL S TÁVOL...

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: SZALAI PÉTER

A Hold földközeli és -távolban látszó méretkülönbségének oka, hogy nem kör, hanem ellipszis alakú pályán kering a Föld körül, ezért a Földtől való távolsága 356 000 és 406 000 km között változik.

A teliholdak időpontjai ritkán esnek egybe az elméleti minimális és maximális távolságok időpontjával – e képeken a földközeli Hold tá-

volsága 357 056 km, a földtávolié 405 653 km. A felvételeken jól látható a 12%-os méretbeli különbség, bár szabad szemmel és viszonyítás nélkül ez már nehezen érzékelhető.

Fázisától függetlenül a Hold akkor a legfeltűnőbb, amikor alacsonyan van az égen, tehát holdkeltéhez vagy -nyugtához közel jár – ekkor ugyanis a tereptárgyakhoz tudjuk viszonyítani méretét, és nagyobbak érzékeljük, mint amikor magasan jár az égen.

Az idei, év végi két holdtölte földtávol idején zajlott (november 19., december 19.). Ám érdemes memorizálni a méretét, hogy majd összehasonlíthassuk 2022. június 14-én a földközeli telihold méretével!

AZ ERAWAN MÚZEUM A POKOLTÓL AZ ÉGIG

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: HOLZINGER GÉZA

Szükségünk van a mítoszokra. A felölelt témák sokfélesége zavarba ejtő: az élet és a halál, a születés és az újjászületés, az élet értelme, az emberi szenvedés és az erkölcsi kérdések szinte összes aspektusát magában foglalja. Minden népnek és kultúrának vannak mítoszai, amelyek nemcsak természetfeletti lények cselekedeteiről szólnak, hanem sok esetben egyfajta fiktív képet is rajzolnak a világegyetemről és a benne elfoglalt helyünkről

Lek Viriyaphant

gazdag üzletember volt, aki szenvedélyesen rajongott az építészetért, a történelmi tárgyakért, a thai kulturális örökség és a világvallások iránt

◀ Az „Emberi Világ” a középső szint a múzeum leglátványosabb helyisége

A hindu és buddhista kozmológiában, valamint több kisebb ázsiai hit- és filozófiai rendszerben a mitikus Meru hegy egyidejűleg létezik a fizikai és a szellemi síkon, ez az Univerzum központja és az istenek lakóhelye is.

A Meru számos ábrázolása közül alighanem a Bangkok közeli Erawan Múzeum a legmonumen-

tálisabb. Thaiföld egyik legkiválóbb magánművészeti gyűjteménye, de egyben a háromszintű kozmológia tapintható helyszíne is – az Alvilágot, az Emberi Földet és a Mennyet is képviseli.

E múzeum célja, hogy megmutassa: az ázsiai művészetek megőrizték a világnak az ősi valóságok lényegét, és meg is ismertetik a világgal a keleti civilizáció és gon-

dolkodás alapjait. De nyilvánvaló, hogy Lek Viriyaphant, a múzeum alapító-tervezője remélte, hogy a látogatók észreveszik majd az egyes vallások közti hasonlóságokat és ezzel az Erawan Múzeumot leginkább az „univerzális vallás” templomává avatta.

Az épület belső kialakítása szorosan kapcsolódik a Meru hegy legendájához. A sejtelmesen meg-

világított alsó szint az Alvilágot ábrázolja, és itt láthatók a Ming- és Qing-dinasztiából származó kínai vázák gazdag gyűjteménye, a mitikus Naga kígyók szobrai is.

A középső szint – egyben az épület leglátványosabb helyisége – alapvetően az emberi világot, a mindennapi létünk valóságát szimbolizálja. A német Jakob Schwarzkopf tervezte lenyűgöző,

kör alakú ólomüveg-mennyezet egyből feltűnik minden látogatónak – a világtérképet egyesíti az állatövekkel. Az itteni négy, égbetörő oszlop négy vallási irányzatot képvisel: a theravada-buddhizmust, a kínai buddhizmust, a hinduizmust és a kereszténységet. Körülöttük e vallások fontos jelenetei vagy figurái jelennek meg műtárgyak formájában – számos háttér-

Guan Yin

A főlépcső közepén álló szentély a kínai buddhista együttérzés-istennő szobrának lakhelye

Gazdag kiállítáanyag

Keleti kincsek, vallási ikonográfiák és pszichedelikus dekorációk

Elefánt-szimbolika

A monumentális, 29 méter magas, háromfejű elefánt már messziről felhívja magára a figyelmet. Az elefánt a keleti vallások egyik jellegzetes szimbóluma: a siker, az erő, a bölcsesség, a függetlenség, a hatalom, a termékenység, a jámborság, a higgadtság és a hosszú élet jelzőket társítják hozzá

A legfelső szint

számos, a régi thaiföldi fővárosokból (Ayutthaya, Sukhothai) származó, ősi Buddha-szobornak ad helyet

információval. Középen egy kanyargós lépcső vezet egyre feljebb, szimbolizálva, ahogy a hindu vagy a buddhista vallást gyakorlók is mind magasabb és magasabb szintekre jutnak el a meditációik és tanulmányaik során – míg végül elérik a Megvilágosodást.

A legfelső szintre egy szűk csigalépcsőn érhetünk fel – az ott, fönt már az Istenek Égi Birodalma. Ez a helyiség az elefánt hasában helyezkedik el – belső elrendezése

a jellegzetes thai templomra emléktet, középen Buddha-szoborral és különféle felajánlásokkal az oltár közepén. mellette azonban sok régi Buddha-ábrázolást, a falakon pedig a kozmoszt ábrázoló festményeket is elhelyeztek.

A modern tudás fényében a tradicionális buddhista kozmológia irrelevánsnak vagy a legjobb esetben is furcsának tűnik, és jogosan kérdezzük, hogy mennyire való-

ságosak az itt ábrázolt istenek és nagák, szellemek és démonok? Ám e kérdést addig nem lehet megválaszolni, míg nem tudjuk eldönteni, hogy mennyire és milyen értelemben valós az érzékelünk birodalma...

HOLZINGER GÉZA
FOTÓRIPORTER, FŐ CÉLJA
A KIHALÓFÉLBE LÉVŐ
KULTÚRÁK MINDENNAPJAINAK
DOKUMENTÁLÁSA

SPESSARTIN

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: KUPI LÁSZLÓ

A gránát-csoport egyik leglátványosabb tagja a vörös és narancs árnyalataiban tündöklő spessartin. E népes csoport több tagját (grosszulár, almandin) is bemutatuk már, melyek kémiai összetétele azonban némileg különböző.

A spessartin az alumínium-gránátok közé tartozik, képlete $Mn_2+3Al_2(SiO_4)_3$. Helyettesítésként Ti, Fe, Mg, Ca, H_2O és Y épülhet be a kristályrácsba.

Fizikai tulajdonságaiban a többi gránáthoz hasonló. Áttetsző, átlátszó, szabályos holoéderes (legnagyobb szimmetriájú kristályosztály), leggyakrabban rombdodekaéderes és deltoid-ikozitetraéderes kristályai üvegfényűek, törési felületükön gyakran gyantafénnyel.

Törékeny, törése kagylós, keménysége a Mohs-skálán 6,5–7,5. Sűrűsége $4,19 \text{ g/cm}^3$, torlatokban is gyakran megjelenik. Színe leggyakrabban vörös, na-

rancs, sárga vagy a barna különböző árnyalatai. Ritkán megfigyelhető rajta az ún. „alexandrit-effekt”, vagyis színe különböző hullámhosszú fényben megváltozik. Karca fehér.

Gyakori ásvány, leggyakrabban pegmatitokban jelenik meg gránitos környezetben, földpátok, csillámok, turmalinok és egyéb pegmatitásványok társaságában, valamint szkarnok tipikus ásványa. Törmelékes-üledékes környezetben is gyakran találkozhatunk vele.

Legszebb példányait Kínából, Pakisztánból, az Egyesült Államokból, Brazíliából, Olaszországból, Namíbiából és Tanzániából ismerjük. Hazánkban csak szórványosan írták le szkarnokból és torlatokból – a Börzsöny több pontjáról.

Drágakő-minőségű példányait csiszolják, ritkán koptatóanyagként használják. Élénk színe miatt nagy népszerűségnek örvend az ásványgyűjtők körében.

Spessartin mikroklinon ▶
Tongbei, Fujian, Kína. 25x20x20 mm
(A szerző gyűjteménye)

[HTTPS://WWW.FACEBOOK.COM/FINEMINERALPHOTOGRAPHY/](https://www.facebook.com/FINEMINERALPHOTOGRAPHY/)

KUPI LÁSZLÓ
GEOLÓGUS-FOTÓS

KARAKORAM · PERZSIA
KUBA · TIBET · BAJKÁL · INDIA

K · KINCSESKAMERA
egzotikus fotótúrák

MAGASAN A HOCHSCHWAB FÖLÖTT

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: LADÁNYI TAMÁS

2000. november 2-a óta kering folyamatos emberi jelenléttel, viszonylag alacsony Föld körüli pályán a Nemzetközi Űrállomás (ISS). A kép készítése pillanatában – 2021. július 23-án – 456 km magasságban húzott el az Alpok vonulatai felett.

Az űreszköz működésének első két évtizedében valóban rászolgált a nemzetközi jelzőre: összesen 19 ország 240 asztronautája tett rajta látogatást. Minden bizonnyal felejthetetlen napokat töltöttek rajta: mivel az ISS 92 percenként kerüli meg bolygónkat, ezért 24 óra leforgása alatt tizenhatszor élhették át a napnyugta és -kele élményét.

A Keleti-Alpokban, Ausztriában, a Leopoldsteinersee partjáról követtük nyomon az átvonulást, egy monumentális sziklafal tövéből. Előttünk a Hochswab-hegység közel ezerméteres fala, a Seemauer szinte függőlegesen magasodott. A Vénusz fényességét megközelítő égitest menetrendszerűen bukkant fel az applikációval előre kiszámított helyen. Méltóságteljesen átvándorolt a holdfényrel megvilágított mészkőgerinc fölött, majd a kép látószögéből kiérve nemsokára eltűnt a Föld árnyékkúpjában.

A fotó sorozatfelvétel-technikával készült, az egyes expozíciók között 1 másodperc telt el (ezért szakadozott az űrállomás egyébként folyamatos íve).

LADÁNYI TAMÁS
ASZTROFOTÓS, TANÁR,
A CSILLAGÁSZAT ÉS A
FÖLDRAJZ KAPCSOLATA
JELENIK MEG MUNKÁIBAN

 [HTTP://WWW.ASTROPHOTO.HU](http://www.astrophoto.hu)

ÉGSZÍN-KÉK-FESTŐ

➤ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: SARUSI ISTVÁN

Tóth Ildikó a kékség birodalmába kalauzol. „Dédapám Torontál vármegyében született, a családja is kelmefestésből élt, a torontáli szőnyegekhez felhasznált fonalakat festették. Három fiuk volt: egyikük a műhelyt örökölte, a másik kettőnek vándorútra kellett indulnia tapasztalatokat gyűjteni. Így járta be dédapám egész Európát: Bulgáriától Németországig mindenfelé műhelyekben dolgozott. Akkor hallotta, hogy itt, Győrben, a Festő utcában él egy nagyon híres, Aschendorf nevű kékfestő. Hozzá jött végül tanulni...

De miért Festő utca a néhai Éhling Péter egykori célpontjának neve? Mivel a festés vízigényes munka, a műhelyek mindig folyók mellé települtek – itt épp a Rábca partjára. Ám a 19–20. század fordulóján a folyót elterelték – a vízrajzi változásokra e városrész girbe-gurba utcaserkezete is emlékeztet. A kialakult helyzet megoldásaként – úttörő gondolatként – Éhling Péter bevezettette a vizet a műhelyébe, míg akik nem így tettek, kénytelenek voltak abbahagyni a festést – holott Győrben ennek 300 évnel is nagyobb a múltja!

Ekkoriban errefelé igazán kedvelték a kékfestőtermékeket: asszo-

A bolt belső tere
még mindig a századfordulót idézi

nyok jártak be a városba a környező falvakból, hogy a maguk szötte len- és kenderanyagokat megfestessék. A heti vásárokon választották ki a szimpatikus mintát – annak sorzáma alapján –, majd a következő piaci napon mentek vissza a kész áruért. A kékfestés virágkora egészen a II. világháborúig tartott, addig ez volt az egyetlen kelmeforrás. Ámde – a kínálatnövekedésen túl – ekkoriban indult az úgynevezett kivetkőzés is, amikor az asszonyok többsége elhagyta a népviseletet, mivel gyárakban kezdtek dolgozni. „A szlovákok és svábok pedig hiába hordtak volna kékfestőt, ha kitelepítették őket...” A súlyos visszaesés a 70-es évekig tartott, ám akkor a

Átlagosan 15 percet töltenek a munkadarabok a 3 m mély és 1,5 m keresztmetszetű kútban, ahol az indigósalakos festési eljárás nyomán megkapják színüket: többszöri merüléssel, felhúzással, attól függően, milyen tónusút szeretnének a kékfestők

Kifejezetten helyi mintának számít a rábaközi páva

népi kultúra felé kezdett fordulni a figyelem. És kékfestőből „szinte mindent, nemcsak hagyományos ruhákat lehet készíteni: mackókat, babákat, állatfigurákat is alkotunk” – sorolja Tóth Ildikó.

Kékfestőként hátrány a tériszony

(mert a vászonteregetés a magasban zajlik...), de előny a pontosság. „Ám még a matematikai tudás és a kémiában való jártasság sem árt. Igen lényeges a mintázómassza összetétele, aztán a festésnél a tónusok ellenőrzése: mindig a méteráru súlyának

megfelelő meszet, vasgálicot, indigót kell pótolni a kellő eredményhez.” Természetesen, ebben az esetben sem iskolapadban ücsörögve, tankönyvlapokat susogtatva válik kékfestő a lelkes jelentkezőből, hanem az aktív műhelymunka révén.

„Berendezéseink kifejezetten különlegesek. Gondoljunk csak a festőkútra, ami egy 3 m mély, 1,5 m átmérőjű, indigóval teli akna. Kell aztán egy nagy mintázóasztal, aminek a bevonata se nem túl kemény,

se nem túlságosan puha, hogy egyenletesen fel tudja venni a nyomott alakzatokat. Szerves része még a műhelynek az úgynevezett sasi, a mintázóláda, ami azért egyedi, mert két láda van egymásban,

köztük pedig víz tölti ki a teret.” Erre a puha, vízágyszerű tárgyra kenik egyenletesen a papot, vagyis a mintázómasszát. Összetétele felől ne nagyon érdeklődjünk, mert régen is kémeket küldtek egymáshoz

Mintafa:
drótdarabok szinte végtelen halmazából

Jobbára az 1800-as évek végén épültek a képfestőgépek

Ez éppen a méteráru nyomására szolgáló eszköz, amibe éppen a sormintát tartalmazó elemet készíti be Ildikó férje, Gerencsér Zsolt képfestő, a Népművészet Ifjú Mestere

Tóth Ildikó is éppen olyan szívesen fog a mintázásnak, mint a férje

Ma már nem a talajon, hanem ilyen gigantikus szárítóállványokon szikkadnak az ívek

Nem kis súlyúak, főként, mikor még vizesen kerülnek rá – éppen ezért ez kizárólagosan férfimunka

a mesterek, hogy pontos információkat kapjanak a konkurencia mintázóanyagáról...

A pap milyen központi elem? Az egyik kolléga küldött a sajátjából Pápára, a képfestő-múzeumba. Feltette a buszra, majd a célállomáson kimentek elé, kérdezték is a sofört, hogy megjött-e a pap? Nyilván közölte, hogy ő nem látott papot az utasok között, majd amikor a kö-

vetkező fordulónál is megkérdezték, akkor jutott eszébe: utazott viszont vele egy teli vödör...!

Napjainkban mindössze néhány képfestő tevékenykedik idehaza: többek között Tiszakécskén, Tolnán, Nagynyáradon és Bácsalmáson. Barátias, sőt, családi kapcsolatban! Rendszeresen találkoznak, megvitatják mesterségük ügyes-bajos dolgait.

2018 novembere óta pedig e mesterség is szerepel az UNESCO szellemi világörökségi listáján.

SARUSI ISTVÁN
TUDOMÁNYOS ÉS
KULTURÁLIS TÉMÁKAT
FELDOLGOZÓ, SZABADÚSZÓ
FOTÓS, ÚJSÁGÍRÓ

SZAKRÁLIS FEKETE-AFRIKA

HIEDELEMVILÁG ÉS KERESZTÉNYSÉG

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: SZIRMAI GÁBOR

Zúgott-, morajlott alattunk a tömeg. Tucatnyi letépett ingű zarándok a mellét földhöz csapkodva, hisztérikusan skandálta törzsi nyelvein sérelmeit. Néhányan vérző ököllel, kifordult szemmel verték a sziklafalat. Mások habzó szájjal, ordítva követelték jussukat. A jobb módúak a falu varázslóit fogadták fel közvetítőként. A misszió vezetője szerint úgy ötvenezren lehettek...

Egy hatalmas, legömbölyített kőszikla tetején álltunk. Minden óvatosságra fittyet hányva a szerszámosládámon át fúrt lyukból filmeztem az eseményeket, amihez többnap munkával adtam fényt jupiterlámpámmal. Azért lehettünk ott fenn, mert a gneisz-kőbörc többemeletnyi magasságába egy rampát építettünk a helyiekkel, hogy hatalmas vergődéssel felvigyünk rá egy forgó, messze világító keresztet, s most a munkánk eredményét figyeltem.

Egyik beteg szenvedélyem ugyanis a historikus világítótornyok üzemének tanulmányozása. E nevezetes szikla pedig pompás alkalmat adott, hogy végre ne csak a Budakeszin működő ívfénymúze-

umom részére restauráljak gigászi teljesítményű ívfénylámpákat (melyek ott a semmibe világítanak), hanem valóban üzembe is helyezzek egy példányt, mely a zarándokoknak mutatja az utat! A berendezés Milánóban készült el kedves barátom, Antonio Pizzi műhelyében, hajón érkezett Afrikába, majd teherautón ide, az ugandai Katoosa-misszióba. Ennek legfontosabb és legszebb részén magasodik a hatalmas sziklacsoport, mely a történelmi törzsi királyságban szent helynek számított, majd a kereszténység térhódításakor a misszió részévé vált.

A zarándokok az egykori Bugand Királyság uralkodója, Kabaka Mwanga rendeletére 1885–87 kö-

zött elkövetett tömeggyilkosságokra emlékeznek, melynek katolikusok és anglikán hívők is áldozatul estek. A szentté avatott Adolf Tibeyalirwa, az Ugandai Mártírok egyike pedig innen származik, így január 27-én minden évben komoly tömeg érkezik a helyszínre.

◀ Ősi szakrális hely

A gyarmatosítás előtti vallásoknak is voltak szent helyei – sziklák, barlangok, vízesések. Az ugandai Katoosában is nehéz eldönteni, hogy a szikla szellemétől, avagy a szentektől kérnek-e segítséget a zarándokok

Katoosa sziklájánál

Napközben a sziklát ütögetve, simogatva kértek támogatást, ami estére önkívületig fokozódó, vad követelésévé fajult

FOTÓ: BASAJJA IDO

Ördögűzés – templomban

Az afrikai missziók megítélése ambivalens. A fehér ember betolakodása miatt a régi törzsi vezetők és varázslók körében egyfelől gyűlölt intézmények, másfelől azonban a misszionáriusok önfeláldozása, a missziós kórházak segítségnyújtása miatt alapvető menedéket jelentenek a helyieknek.

A missziókhoz kötődő szakrális tevékenység is egészen sajátosan működik ebben a környezetben. Aki Fekete-Afrikában jár és nem látogat be vasárnap egy templomba, az hiányosan utazik! Itt a mise olyan közösségi megmozdulás, melyen a mi európai, fegyelemhez szokott szemünk jócskán megütközhet. A hagyományos törzsi összejövetelek elemei uralják, elmélyült meditáció helyett tánc, erős érzelemmegnyilvánulások szövik át. A dobok sehol sem hiányoznak, az énekek sodró lendületűek, hatalmas mozgásviharral. A törzsi rítusok – és maga a hiede-

lemvilág – valamilyen formában mindig megjelenik e helyszíneken.

Egy alkalommal, az ugandai Kitangában vergődtem a napelemtől működő villamos hálózat kiépítésével. A mívesen rakott téglapillér mögé, egy üvegezett vitrinbe, megvilágítva nemrég tettem ki közszemlére a padláson lelt aranyozott ezüst ereklyetartót. Finoman kinyílt a templom eukaliptusz-ajtaja, s besont öt ember. Halkan dolgoztam, tudván, hogy az itteniek is mindent megértenek, megfognak, márpedig ez egy évszázados hansa/német filigrán munkának nem válna előnyére. Nem láthattak, de én a sötétből minden mozdulatukat kivehettem. A falu varázslója volt velük, aki a missziós szellemnek megfelelően megtűrt személy volt. Leültette páciensét, majd kezét a fejére téve törzsi nyelven megkezdte az ördögűzést. A szertartás fél óráig tartott, kenetekkel, a rossz szellemekhez szóló üzleti ajánlatokkal,

▶ Keresztállítás

A misszionárius-munkavégzés alapvető módszere – a bonyolult magyarázkodás helyett – a közvetlen, egyszerű, érzékekre ható bemutatás. A legmagasabb sziklára egy világító keresztet állítottunk útjelzőnek, ennek felállítási formáját-módját jelezzük épp

A kitangai kórház közelében

A tökéletes gyógyulásért a varázsló az ördögűzés szertartását is elvégzi a templomban – némi juttatásért. A fejet érő taktilis hatásokkal, varázsszavakkal „operál”, de közben a szentek segítségéért is próbál közbenjárni

fenyegetésekkel, a jó szellemek előhívásával, a fétisek felmutatásával. Aztán átvette jutalmát, majd mindnyájan távoztak.

Európai fejjel gondolkodva, napjainkban nevetséges a varázsló szó használata, azonban a nem racionális gondolkodás, a törzsi kötések (azaz a tradíció) rendkívül erős jelenléte, az iskolázatlanság (azaz a látókör hiánya) a varázslás intézményét – főleg a vidéki Fekete-Afrikában – kifejezetten érthetővé teszi.

A piacok – a trópusi látnivalón túl, főként az elszigeteltebb helyeken – igazi varázsló-tereppek. Minden valamirevaló vásárhelyen megtalálható a varázsló (többnyire a legitimitás határán álló) standja, ami messze nemcsak gyógynövény-, ásvány/kő-, fűszerárusító hely. Ha alaposan és sokáig figyeljük, roppant érdekes, a néprajzi hiedelemvilágba vezető üzletkötéseket láthatunk, értelmezhetetlen anyagok, tárgyak, porok tömkelegének átadásával, melyek jó része a nemi hajlandóság elmélyítésére való, mások kábítószerek (hatását pótolják), jóslási segédeszközök, szelleműzők és amulettel. A vásárlókat nézve nyilvánvaló, hogy a felvett vallások mögött sokkal élénkebben él a régi hitvilág praktikus, felszíni része.

A Földanya és a mártír szerzetes

Ugandában mótorkerékpárommal havonta mentem egyik missziótól a másikig. Gépészeti munkálkodásom során éveken át vonzott egy helyszín. Mert egyrészt ki tudtam építeni egy kb. száz négyzetméteres gépműhelyt esztergákkal, marógépekkel, hogy 80 éves járművemet kellően karbantartsam. Másrészt a misszió vízvezetéke egy vízesést csapolt meg, ami buja és egzotikus természeti környezete révén csábított. A vízvezeték ellenőrzését végezve minden héten eljutottam párszor a felső sziklapárkányig, ahol egy kis tálcára helyezve mindig voltak friss gyümölcsök és egzotikus virágok, illatos olajok. A környék földművelői tették oda a Földanyának, engesztelő ajándékként.

Egy ruandai misszióban található a Ferences-rendi szerzetes, Vjeko Curic sírja is. Törzsi zavarások során lelte halálát, s mint a segítő szervezetek oly sok, életében megszállott, majd megölt munkatársát, őt sem avatták szentté. Mégis a templom előtti sírján mindig friss a virág.

A kis, kővel felszórt területen tákoltam valamelyik helybeli bringáját (ez a fehér ember számára kötelező napi tevékenység, ha meg akarja nyerni a jóindulatot), s megfigyelhettem, hogy az itteniek nem a templomba mennek be, hanem az eltávozott szerzetes lelkéhez imádkoznak. A misszió új vezetője bölcsen eltűri, hogy a távoli, elérhetetlen keresztény Isten mellett (helyett?) elsősorban a még életében nagyon megbecsült páttert tiszteljék.

„Szent” sír

A helyeket ferences szellemben tanító bosnyák szerzetes gyilkossága áldozata lett, sírja zarándokhely Ruandában. Utódja (a képen) – mint a plébánia főnöke – folytatja a munkát

Történetünk szerzője a historikus világszemlélet és egy letűnt kor nagy pontossággal előállított gépészeti berendezéseinek rendkívül elszánt rajongója, ismerője és használója. Sajátos szóalkalmazása, nyelvtani megoldásai, az újmagyar kifejezések kerülése a fogyasztói világ előtti időhöz való ragaszkodását fejezi ki, hiszen ő mindmáig ebben él, ezt képviseli...

Sátáni jelenségek

Többször keveredtem a (fonetikus) „nyeruzsujé asztani” vádjába – azaz az „ördög házána” tekintettek. Ez a minősítés a törzsi kultúrában a közösségi agyonverést jelenti. Leginkább azért megkövezéssel, hogy ne érintsék a megszállottat.

Egy alkalommal egy teljesen lakatlan helynek vélt partvidéken fővenyi autós-vontatással vizisíeltem – kereszténynek ismert területen. A helyszín azonban mégsem bizonyult elhagyottnak, és sajátos tevékenységem jelentős figyelmet szült, s a vízen járás gyorsan kiváltotta a sátánnak járó haragot. Szerencsémre kísérlőm (meg az interafrikai szuahéli nyelv) megmentett.

Máskor az általam kiépített villanyáram meg gondolatlan használatából származó, helyeket letaglózó áramütés-jelensége adott okot aggodalomra (testi épségemet illetően). Ennek kapcsán pedig elgondolkodtató, hogy bár az ismerethiány óriási, a civilizáció elektronikai, kommunikációs eszközeiről minden fekete-afrikai tud – sőt nagyságrendekkel jobban kezelik azokat, mint én. A régi vallási hiedelmek azonban oly mélyek, hogy könnyedén átütnek a kereszténység vékony héján. Az iszlám erősebb e tekintetben – talán a megkövetelt nagyobb vallási fegyelem miatt.

Kereszt és a ragadozó

A törzsi vallásokhoz a nyers erő kapcsolódott. A misszionáriusok hirdette tanok alapját pedig leginkább a szeretet, a humánus alkotta. Ezen az etiópiai sziklafaragványon egyidejűleg látható a kereszt és az ugró ragadozó – mint ellentétes minőség

Csak a külcsín...

Izgatott a sok, néprajzzal foglalkozó írás a párduc/leopárd-emberek szektájáról. Nagy vergődések után sikerült elmenem egy nem „fogyasztói” összejövetelekre. Kudarcot vallottam, ekkor mindenki barátságos volt...

Titkos, néha halálos

A párduc-emberek rituális szövetségét – ezt a szektánál több, vallásnál kevesebb társulást – régóta rettegik az afrikai utazók. Követőik főleg keresztény területekre koncentrálódtak – kétes dicsfényük azonban ma már csak pislákol. Ám ahol mégis jelen vannak halálos hiedelemvilágukkal, nem feltétlenül éli túl az ember.

Beninben, ostoba óvatlanságom miatt, én lettem volna az ötödik, akit elnyújtott halállal, csonkolással végeznek ki. A lassú halált a lélek távozásának hiedelme miatt szenvedtetik el áldozataikkal. A szerencse mentett meg, mivel a vallási hiedelmeknél is erősebbnek bizonyult a megtalált készpénz (nek nevezett papírszeletek) elbirtoklása, mely megosztotta a támadókat, azonban marakodásuk lehetőséget adott nemcsak menekülésemre, de hogy lássam tetoválásukat (szimbólumukat) és nyakukban az egységes, falikus amulettjüket is. Ráadásként pedig a tengerparti támadás után egy kórházban sikeresen össze tudtak varrni...

Termékenységgáldozat

A Tanganyika-tavat kiváltképp szeretem, mert sok vonatkozásban emlékeztet a Balatonra. Igazán élvezetes a motorozás a partvonal mentén, rengeteg historikus vonatkozással. Egy alkalommal egyik célom a gyarmati német meteorológiai állomások felkeresése, adataik áttekintése volt. Burundiban egy halászbokor kunyhójának fedele alatti kellemes sátrazás után, még pár órányit motorozva, Bukeye közelében beváltottam egy ösvényre, mely a helybeliek szerint a „házasulandók és szűzek” barlangjához vezetett.

Az egyre keskenyedő, meredek csapáson nem kínoztam gépememet.

A mászást gyalog folytattam, annál is inkább, mert így csatlakozni tudtam a közeli pigmeus faluból indult menethez. Az Inanguri-barlang két szája közül a magasabb a nőhiányos urak, az alsó a férjsóvár szűzek bejárata. A férfiak persze még itt is kapnak büntetést, hiszen a női bejárat 2520 méteren van, a férfiaknak pedig még 8 métert kell felfelé menni!

A barlangot szegényesen rendezték be: a női részen egy hatalmas, faragott phallost, a férfi szakaszban egy nyaláb szénát leltem. A pigmeusok keresztényeknek vallották magukat, de a barlangba áldozati ételt vittek (ami azért

útközben fogyásnak indult) és megérkezésünk után örült táncot lejtettek a barlang szellemének. Ekkor értettem meg, miért is készítették be a szénapihenőt! A szellem viszont rendkívül üdének bizonyult: a tőlem igényelt, őt jó irányba befolyásoló, kőre tett egydolláros bankjegyet távozásunkig rejtélyes módon evaporált.

SZIRMAI GÁBOR
MUZEOLÓGIÁVAL, HADTÖRTÉNETTEL, HISTORIKUS GÉPÉSZETTEL, RÁDIÓTECHNIKÁVAL ÉS AFRIKAI UTAZÁSOKKAL FOGLALKOZIK

Segítőképző misszió-munkások

A pigmeus közösségek meglehetősen zártak, de épp ezért régi fétisvallásaik könnyebben tanulmányozhatók

A Tanganyika-tónál

A mótorkerékpár az utaktól távoli kis ösvényekre is elvezet

KÜLÖNLEGES, EGÉSZSÉGES, FINOM

A GASZTRONÓMIA HATÁRTALAN ÉLMÉNYE

MÁRAMAROS ÉS A KIZÖKKENT IDŐ

▷ SZÖVEG: MÉHÉSZ ZSUZSA | FÉNYKÉP: SZABÓ ZOLTÁN

A múlt századi nagy utazók még ismeretlen, különös létformákról számoltak be, melyek elemeit elképzelni is nehéz, megtapasztalni pedig rajtuk kívül hétköznapi embernek szinte lehetetlen volt. Írásaik felcsigázták a fantáziát és felkorbácsolták a máshol-szeretnék-lenni vágyát. És ha valaki útnak indult beszámolóik nyomán, lépten-nyomon számíthatott a libabőrre, melyet a várakozással teli kíváncsiság hívott elő. Utazni máig is csak olyan helyre érdemes, ahol jobb, mint otthon, vagy nagyon más...

A második tételt egyre nehezebb teljesíteni. A világ legel-
dugottabb, egzotikus szegleteiben is ott rejtőzködik a
„hasonló” és a „megszokott”. Az ember alkotta világ, a
kultúrák egyre inkább összeérnek. A McDonald’s
ugyanazzal a plakáttal, legfeljebb más betűkészlettel hirdeti
legújabb menüjét Dzsaipurban és Kairóban. A kissrácok ugyan-
azt a Mohamed Szaláh-mezt hordják, és ugyanazzal a konzollal
a kezükben játsszák a Marvel’s Avengerst – még az is lehet,
hogy egymással, ismeretlenül. Az élet, a mindennapok nagyon
hasonlóan folynak, s ami megmaradt a hagyományos tevé-
kenységekből, szokásokból, annak nagy része turistalátványos-
sággá vált. Gondolhatnánk, hogy a „különöset” egyre messzebb
kell keresnünk – de mi csak a szomszédba kopogtattunk be, a
Tisza és Románia máramarosi vidékére...

Radu, a pásztor

Ha elfogy a hegyen a térerő, marad a hangerő.
A fémtrombitát megszólaltatni férfias mutatvány,
de ha egyszer sikerül, jó messzire hallatszik.
A hegyen praktikus távközlési eszköz

Máramarosi boglyák

A táj az évszakokkal változik, a szénaboglya marad.
Ahol állattartás van, ott szénának is lennie kell.
A boglyarakás technikáját Máramarosban tökéletesen
végzik: minden kaszált fűből, gyógynövényből takarmány
lesz, pazarolni nem lehet

Se székely himnusz, se Csaba királyfi a csillagösvényen

**A terület egykori központja,
Máramarossziget az 1910-es
népszámláláskor magyar ajkú (82%)
városnak számított. Ma pont
ez az arány jellemző, de a román
identitású lakosság javára.**

A Romániára is jócskán kiterjedő Máramaros neve ismerősen cseng, mégsem ide özönlének (egyelőre) az Erdély-
érzésre vágyó turistacsoportok. A látvány miatt ide is jö-
hetnének: a térség nagy részét erdővel borított hegyek
ölelik, amelyek hágói sokáig telente járhatatlanok voltak.
A viszonylagos elzártság mindig lelassítja a világhoz való
igazodás folyamatát, és segíti megőrizni az egyedi vonáso-
kat: a Tisza és mellékfolyói mentén húzódó völgyekben
itt is a hagyományos kézművesség, földművelés és állat-
tenyésztés évszázados rutinját űzik a falusiak. A jellegzetes szénaboglyák és
szénatárolók, a pásztorszállások, a karcsú tornyú, régi (vagy régies) fa-
templomok, a komótosan haladó, szénával, krumplival vagy farönkökkel
alaposan megrakott lovas szekerek igazolják mindezt.

Ám azt a fajta kötődést közös történelmünkhöz, amit Erdélyben keres
sok látogató, itt csak áttételesen lehet érezni. A terület egykori központja,
Máramarossziget az 1910-es népszámláláskor magyar ajkú (82%) városnak
számított. Ma pont ez az arány jellemző, de a román identitású lakosság
javára. Az egykori magyar többségről és vallási-etnikai összetételről mára
szinte csak a város központjában álló római katolikus és református temp-
lomok feliratai tanúskodnak. Ennek a bús, magyar sorson való nosztalgia-
záshoz kevesebb eséllyel lehet errefelé lelkes partnerre lelteni.

Míg Románia Európa egyik legígéretesebb úti céljává vált, szép
csendben felzárkózott az ismertségben Erdély mellé a tengerpart, a
Duna-delta érintetlennek tűnő világa, fiatalos és lendületes fővárosa és
a Drakula-legenda – addig mi megmaradtunk a keresésben a közös
identitás vonalán.

Úti célunk Breb, az ezerfős zsákfalú, ahol magyarul egyetlen ember be-
szél, de ő sem őslakos: Kolozsvárról származik, a felesége pedig az Egyesült
Államokban született. Némi magyarországi és franciaországi kitérővel tele-
pedtek le ebben a különös faluban, ahol a kozmopolita gyűttmentek és a
keményfejű máramarosiak közösen építenek egy különös világot.

Avasújfalu módos házai

Új román falukép. Úton Máramaros felé egyre több helyen váltják fel a hagyományos házakat a többszintes épületek. Némelyik francia kastélyok mintájára épült státuszsimbólum. Érdekes, hogy a család sokszor a nagy ház mögötti, szerény épületben lakik

„Hülye angolok, angol hülyék...”?

Breb egyszerre nagyon hagyományos máramarosi falu és szabad szellemiségű, kozmopolita közösség, ahol a turizmus és a beköltözés soha nem látott lendületet vett. Az érkezőt rögtön az első kanyarban vendégházak útba igazító táblasora fogadja. Mindenhol építkeznek, a turizmusban a jövő!

Valóban: aki Máramarosba látogat, annak Breb kihagyhatatlan. De nem volt ez mindig így: a település 15 éve még csak annyiban különbözött a környékbeli, álmós észak-romániai falvaktól, hogy még elzártabbnak, elmaradottabbnak számított. Ami akkor hátránynak tűnt, az mára a legnagyobb erőforrásuk: a megmaradt máramarosi népi lakóházak, a kézművesség, a helyi hagyományok ennek az elszigeteltségnek köszönhetik túlélésüket.

A 90-es években telepedett le itt négy évre egy brit fiatalember. William Blacker Etonban Károly, walesi herceg iskolatársa volt. Enyhe kifejezés a nemesi származású Blacker brebi életére az életmódváltás szó... Egy régi gerendaházba költözött, ami már akkor is a szegénység és egyszerűség jele volt. A környékbeli cigányok közül választott párt magának, a máramarosiak viseletében járt az aszfaltot nem látott, köves-sáros brebi utakon.

Az évszakok természetes, lassú ciklusa határozta meg az ő életét is: tavasszal, amikor a körtefa virágozni kezdett, ő is lovakkal szántott, nyáron kaszált, a fagyos télben szánnal hordta haza a tűzifát, hallgatta a pásztorok történeteit a farkasokról, és még akkor is furcsa dolgokat

Babou Maramures ►

A holland Eveline Bervoets és párja, Matthijs Louman a telkükön álló régi istállót alakítottak át hostellé. Breb lett az otthonuk, itt születtek gyermekeik. A hostel melletti kemping Breb egyik legkedveltebb szálláshelye, utazók találkozási pontja.

A holland pár nemcsak házat és telket vett – kaptak mindehhez egy brebi nagymamát is. Az idős, eredeti tulajdonos a házuk melletti kis épületben maradt. Eveline-ék ősszel Görögországba költöztek, egy honfitársuk, Bram viszi tovább a helyet

Ami 15 éve még hátránynak tűnt, az mára a legnagyobb erőforrásuk: a megmaradt máramarosi népi lakóházak, a kézművesség, a helyi hagyományok ennek az elszigeteltségnek köszönhetik túlélésüket.

2003-ban William Blacker etoni iskolatársa, Károly herceg is ellátogatott Brebbe, és vásárolt két házat a faluban. Rajta kívül korábban nem nagyon fordultak itt meg idegenek...

képzelték a helyiek a külön angolról, ha beépült a helyi közösségbe.

Tapasztalatairól, erről az azóta már eltűnt világról az Időtlen utakon című könyvében számolt be, és tette fel az addig ismeretlen Brebet az olvasók térképére. 2003-ban etoni iskolatársa, Károly herceg is ellátogatott Brebbe, és vásárolt két házat a faluban. Rajta kívül korábban nem nagyon fordultak itt meg idegenek, egy francia antropológuson, Claude Karnoouh-n kívül, aki tudományos felmérést végzett a településen.

Ide jobbra nem jönnek a turisták, hanem az aktív korúak mennek idegen országokba a jobb élet reményében, az időseket és a gyerekeket hátrahagyva. Így lettek a román falvak egyszerre nagyon öregek és fiatalok. Ahogy a vendégmunkások gyarapodtak, úgy emelkedtek a régi gerendaházak elé a két- és négyemeletes tűzépbarokk-csodák: ezek váltak a külföldön keresett pénz és siker fokmérőivé.

A herceget rokonai szálak fűzik az erdélyi nemes Kálnoky családhoz, és korábban is gyakran megfordult Romániában. A kulturális hagyományokra és a természeti egyensúlyra érzékeny Károly pontosan látta, hogyan emészt fel a haladás és az új igények az évszázadokig változatlan faluképet. A Brebben vett két régi ház kapcsán persze ekkor még őt is futóbolondnak nézhette a falu lakossága, akik örömmel szabadultak a düledező romoktól.

A pontot az i-re és az angolok megítélésére a Ridgley család érkezése tette fel. Brebből mindenki Angliába – és egy újabb nagy házra – vágyott, míg Ridgley-ék (Penelope, Duncan és három gyerekük) Károly herceg házainak szomszédságában vettek ingatlant, majd a faluban kinézett házak gerendáit beszámozták, szétszedték és újra összerakták a patakparti telken. Létrehozták Village Hotel nevű vendégházaikat, a brebiek pedig nem értették, miért jönnek vendégek a falujukba, ahol nincs semmi érdekes... Mit néznek majd meg? Ahogy a szénát pakolják? Az istállók mellett nagy kupacba rakott tehéntrágyát? Vagy az ósdi, szegényes épületeiket?

Létrehozták Village Hotel nevű vendégházaikat, a brebiek pedig nem értették, miért jönnek vendégek a falujukba, ahol nincs semmi érdekes... Mit néznek majd meg? Ahogy a szénát pakolják?

Istállókülső

Sok helyen ágasfán vagy az istálló falán tárolják az edényeket. Nem folklórelem, a disznóvágáshoz használtknak van kint a helyük. Ha legfelül piros színűt látunk, a hagyomány szerint akad eladó lány a háznál!

Fatelepi szakember

Breb közepén egyre terebélyesedik a fatelep, ahogy egyre többen építenek hagyományos gerendaházakat. A zsindelyek most épp az új templom befedéséhez készülnek

Családi körben

A hagyományos, gazdálkodó falusi életet nem lehet elképzelni családi összefogás nélkül: a rokon kapcsolatok egyben az összefogás és a haladás feltételei is. A szemünk előtt rakott boglyát pontos koreográfia szerint magasítja a család. Akkor sem megy tönkre a széna, ha eső éri

Eleinte nagy kihívásnak tűnt megtalálni azokat a mestereket, akik még nem felejtették el a zsindelyhasítást és a korábban uralkodó építési technikákat – de Ridgley-ék már csináltak korábban valami hasonlót. Duncan eredetileg paparazzóként dolgozott Londonban, a királyi családot és különböző rocksztárokat üldözve. Mikor aztán ebben már kiégett, a család 2004-ben Srí Lankára költözött. A cunami mindenüket elvette, kis híján az életüket is. Kalandjuk következő állomásaként olyan helyet kerestek, ahol zéró eséllyel fordulhat elő ilyesmi: Siwában, az egyiptomi Szahara egyik oázisában az elhagyott, pusztulásra ítélt vályogerőd – mely korábban az oázis jelképe és jellegzetes élettere volt – vált a példájuk hatására újra lakhatóvá. Az arab tavasz eseményei viszont már Brebben találták őket...

Vajon miként találtak Brebre? Duncan szerint kizárólag a Lonely Planet „Off the beaten path” fejezetében emlegetett helyek érdekesek – ő is itt keresgél.

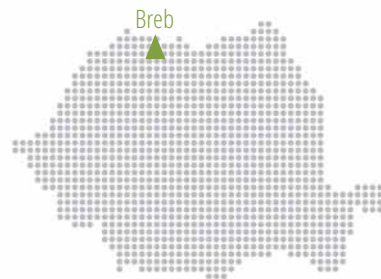
Vajon miként találtak Brebre? Duncan szerint kizárólag a Lonely Planet „Off the beaten path” fejezetében emlegetett helyek érdekesek – ő is itt keresgél. Blacker könyve ráerősített az elhatározásra, és valahogy sikerült a királyi család érdeklőségeinek közelében is maradni – bár ez egyáltalán nem volt céljuk.

Széna-szalma

A főút a letérő – egy éles visszafordító kanyar – után elkeskenyedik, éppen csak elég a hely egy autó számára. Nem is volt nagy forgalom erre felé, a falun belül mindenki szekéren vagy gyalog járta a meredek utcákat. A táj jellegzetes elemei, nagy boglyák pettyezik sűrűn a horizontot a Kakastaréj-csúcs alatti lankákon: novembertől májusig elegendő élelmet és almot tartalékolva a nyáron legeltetett állatok számára. El sem lehet képzelni nélkülük, és a jellegzetes fakapuk-fatemplomok nélkül Máramarost. Utóbbiból száznál több is található itt, nyolcat az UNESCO a Világörökségi listájára is felvett.

Mégsem ezek a Brebbe látogatók első számú úti céljai: számukra az az életforma és világrend érdekes, amit a helyiek természetesnek vesznek. Az állattartással járó gazdálkodáson, az évszakok diktálta életritmuson kívül sokáig itt mást nem lehetett elképzelni.

Az Úr napját szenteld meg! ►

Vasárnap nincs munka, a misére mindenki felveszi a hagyományos viseletét. A nők itt hétköznap is kendővel fedik a fejüket. A templom egyben közösségi tér is

UNESCO-templomok

A szomszédos Budfalva fatemploma 1643-ból származik, Máramaros hagyományos fatemplomai közül nyolc a világörökség része. A Szent Miklós-templom belső terét különleges falfestmények díszítik

El sem lehet képzelni nélkülük és a jellegzetes fakapuk-fatemplomok nélkül Máramarost. Utóbbiból száznál több is található itt, nyolcat az UNESCO a Világörökségi listájára is felvett.

Szelfi, viseletben

A gyerekek teljes természetességgel hordják a hagyományos ruhákat, a helyi ünnepekre, jeles eseményekre ezt illik felvenni

A megvásárolható gerendaházak lassan el is fogytak: az angolkat először egy holland pár követte, majd franciák érkeztek, aztán jött a román városi értelmiség. A vendégek körét 10-15 éve még útikönyvszerzők, fotósok, a National Geographic újságírói és vagabundi világcsavargók jelentették, majd a belföldön utazók kezdték saját gyökereiket és múltjukat felfedezni a faluban, ahol megállították az időt. Egy darabig... Mert bár a vasárnapi misére még teljes természetességgel öltik magukra az emberek a viseletet, a hagyományos bocskor helyett a nők már szívesebben viselnek hozzá csinos, ékköves, magas sarkú cipőt, és a férfiak jellegzetes, máramarosi szalmakalapjait is kezdi felváltani a kunbélásan felcsapott fejfedő.

Emlékszertartás

Az eltávozott családtag emlékére nemcsak misét mondatnak, de az asszonyok kosarakban süteményt, a férfiak italokat hoznak – hogy a szertartás után mindenkit meg tudjanak kínálni

Kocsi-út

Sergiu Veres pompásan ért a lovakhoz, de a vendégek vidításához is: helyi horinkát, vagyis almapálinkát kínál a zötyögős utakon haladó szekér utasainak

Ezek csak a legapróbb, mégis látványos jelei a változásoknak: sorra nyílnak a turistákat kiszolgáló létesítmények. Irina és Radu „gyüttmentként” nyitott egy farm-to-table éttermet, ahol minden helyi, friss és szezonális. A faluban a másik éttermet Vasile Sima családja működteti, akinél bő tíz éve minden évben megfordulok. Kezdetben egy pálinkafőző-sufni számított a házuk kiegészítésének, de ezen nem szabad csodálkozni: Brebben 70 házi pálinkafőzde kéménye pőfög októbertől: ez praktikusan a ház melletti deszkabódét jelenti, ahol csirizzel ragasztott rézedényekben készül a háztartásonként legalább százliternyi horinka. Elérhető mennyiség: Breb környéke tele van alma- és szilvafákkal, és a Romániában termett szilva 70 százaléka (a Brebben termett teljes egésze) a lepárlóedényekben végzi.

Brebben 70 házi pálinkafőzde kéménye pőfög októbertől: ez praktikusan a ház melletti deszkabódét jelenti, ahol csirizzel ragasztott rézedényekben készül a háztartásonként legalább százliternyi horinka.

Semmi sem mehet kárba...

A hullott almából kiváló pálinka lesz. Brebben októbertől minden sufni éjjel-nappal füstöl – ahogy zajlik a lepárlás. Az almák között találhatunk régi fajtákat is: bőralmát, téli arany parment, tányéalmát

Hurrá, hétvége!

A kocsmában egyben kisbolt is, minden alapvető élelmiszert meg lehet itt kapni. A legények azonban nem bevásárolni jöttek: a vasárnapi mise után még isznak egy sört és beszélgetnek egy jót

Este a hegyen

A 300 juh és kecske egyszerre ér haza, az itatóhoz. Mire a fejésükre kerül a sor, teljesen bealkonyul, akkor már csak a hét testes pásztorkutya szeme villog a szállás körül

Egyre többen döntenek a fiatalok közül a maradás mellett, és a külföldről áramló pénzekből épült, hatalmas házakhoz nem jut eszükbe betont, rikító hullámpalát, fényes inoxot használni...

Simáék egyik gyermeke Olaszországban dolgozik, a másik viszont az éledező turizmusban találta meg a számítását, és a faluban maradt. Az istálló mellett kisboltot nyitottak, majd egy étterem és vendégház következett. Ennek bérműködtetésére egy Nagybanjáról beköltöző pár vállalkozott, akik már meg is vásároltak egy teljesen tönkrement, lyukas oldalú gerendaházat – talán az utolsó elérhető Brebben –, ami saját vállalkozásuk első eleme lesz.

Egyre többen döntenek a fiatalok közül a maradás mellett, és a külföldről áramló pénzekből épült, hatalmas házakhoz nem jut eszükbe betont, rikító hullámpalát, fényes inoxot használni: bár az épületek méretei hivalkodó társaikéval vetekszik, szinte kizárólag hagyományos módon, fagerendákból épülnek, faszindellyel fedettek, tornácukat máramarosi motívumokkal díszítik. A szándék nem változott: legyen minél nagyobb a ház! De anyagaiban, megoldásaiban a régi módszerek és mesterségbeli tudás élnek tovább.

A bocskorkészítő
műhelye nem nagyobb
1 négyzetméternél, ahol elfér
egy fatuskó és az eszközei.
Szerfáln és környékén
ő az egyetlen, aki ma bocskort
készít

Kapunyitási pánik
A máramarosi kapuk díszítése, faragásaik
gazdagsága a módosság pontos
fokmérője. Akárhányszor jártunk
Brebben, a kapukészítő „sculptor”
szorgalmasan dolgozott. Hiába drága,
nagy rá az igény

**A márvány- és a gipszoroszlán helyett
ez lett az új státuszsimbólum: három
hónapig készíti két-három mester,
kizárólag kézi munkával. 25 000 eurót
kell összegyűjteni rá annak,
aki szeretné, hogy ez hirdesse
szorgalmát és ügyességét...**

Valami régi és valami új

A falu közepén nagyüzemben működnek a zindelyhasítók: az új, görögkatolikus szertartásrendű templom rengeteget igényel belőle. Petru Pop, a település híres faragója tavaly örökre elment, de a tudását átadta a következő nemzedéknek, mert a díszesen faragott kapukra nagyobb az igény, mint bármikor.

A márvány- és a gipszoroszlán helyett ez lett az új státuszsimbólum: három hónapig készíti két-három mester, kizárólag kézi munkával. 25 000 eurót kell összegyűjteni rá annak, aki szeretné, hogy ez hirdesse a szorgalmát és az ügyességét...

Úgy tűnik, jól össze tudják fűszelni a hétköznapiakat a turistaszezonnal: ugyanaz a szekér, ami délelőtt még turistákat vitt körbe, esténként krumpliszákokkal megrakva tér haza a földekről. (Kivéve vasárnap, mert olyankor a munka tilos – bár az állatokkal való foglalatosság nem ismer vasár- és ünnepnapot.) A szomszédos Budfalva feletti legelőn egész évben kint vannak az állatok, a pásztorcsalád október végéig egy sátoros kunyhóban él, 7 kutyával körülvéve. A nyáj 300 juhból és kecskéből áll, őket naponta kétszer fejik, a sajtot eladják. Ha létezik praktikus-minimalista élet, akkor ez az: itt nincs felesleg, sallang és mellébeszélés. Ez az az egyszerűség, ami a hozzájuk látogatókat a leginkább vonzza.

Anna és Ioan élete egyszerre szabad és rendkívül determinált. Been-gednek a világukba, de szerencsére semmit sem hajlandóak azon a turisták kedvéhez igazítani. Hiába kérjük, hogy naplemente előtt hajtás be a nyáját egy fotó kedvéért. Majd a jószág tudja, mikor hagyja abba a legelést! Iskolás fiuk, Mihail közvetít: remekül beszél angolul, tud bánni az állatokkal, ismer minden növényt és nagyon érdekli az informatika is.

Az új templom

Breb görögkatolikus temploma teljes egészében fából épült. Ilyenek a most készülő házak is: méreteikben nem, de anyagukban a hagyományos épületekhez hasonlóan

Viorica asszony a faluban szintén tart juhokat és tehenet is, emellett rendszeresen főz vacsorát a turistáknak. A divatos éttermek csak részben tudják megvalósítani, nála viszont alapvetés: minden alapanyag a saját gazdaságából származik. Semmi különös, így volt ez mindig. A körforgásszerű életmód elemei akkor is megmaradtak, ha ma már nem feltétlenül szükségesek a túléléshez: a nyár és az ősz a télre való felkészülésről és a tartálékolásról szól. A házak tornácain nem dekorációs céllal lógnak a hagyma- és babfüzerek. A tűzifa mindenhol katonás halmokban áll. Ideje és rendje van a szilvaszedésnek, a favágásnak, a ki- és behajtásnak is.

Maria lu'Simion egyedül él, nagy kertet gondoz, nyugdíjasnapjait szövéssel és fonással tölti ki – mert: amíg birka van, gyapjú is lesz. Mikor bekopogunk hozzá, épp amiatt bánkodik, hogy nincs, aki a szilváját leszedje. Beállunk, ahányan vagyunk, és pár óra alatt tele lesz az 1 köbméteres cefrëshordó. Rendkívül hálás, mert a kárba ment javaknál fájdalmasabb dolog nincs is ebben a közegetben, viszont egyedül nem győzi a kertet. Legközelebbi fotóstúránk alkalmával a tűzifát pakoltatja be velünk a színbe, és mi, a szabadidőnk tölthető, kedvtelésünknek élő látogatók szívesen szakítunk erre időt: tíz remek fotós áll csatárláncba.

Breb kiváló témákkal, történetekkel ajándékozott meg, és bármennyire igyekszünk diszkréten és tisztelettel lenni jelen, valahol érezzük, hogy legalább ennyivel tartozunk, hogy okai és részei vagyunk annak a változásnak, ami egy blackeri ismeretlen faluból turistacélpontot csinált.

**Beállunk, ahányan vagyunk,
és pár óra alatt tele lesz az 1 köbméteres
cefrëshordó. Maria asszony rendkívül
hálás, mert a kárba ment javaknál
fájdalmasabb dolog nincs is ebben a
közegetben...**

Viselet

Férfiing készül, pontos, feszes öltésekkel a gyengülő, őszi napsütés utolsó sugarainak fényében. Az anyag is helyi szövésű

Míg birka van, gyapjú is van

Maria lu'Simion maga fonja a gyapjúszálat, ami aztán szőnyeggé, falvédővé válik a régi szövőszéken

Hazafelé indulva a kanyargós, de épp kiszélesített úton szemben ereszkedik a falu felé Breb történetének első, negyvenfős turistabusza. A holland pár tíz év után továbbállt Görögországba, Penny Ridgley megosztja idejét London és Breb között, Vasile Sima pedig lovasszekér helyett elegáns, vajszínű Lamborghini traktoron feszítve dörög a kaszáló felé. Valaki vett egy bálázógépet, így a boglyák helyén nemsokára körbálákkal találkozhatunk.

A nagybányai fiú szavai csengenek a fülemben, ahogy épp a siralmas állapotú, lyukas falú házába pakolta be a felújításhoz szükséges szerszámaikat: „Arról beszélünk, mit tesz a turizmus Brebvel. Szerinted mi maradna ebből a romból, ha nem lennének a turisták ilyesmire kíváncsiak? Elárulom: tavaszra semmi.”

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TREND FM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
A RÁDIÓBAN VENDÉGÜNK A TÉMÁRÓL:
MÉHÉSZ ZSUZA

TREND FM 94.2
GAZDASÁGI RÁDIÓ CSOPORT

KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TRENDFM.HU

MÉHÉSZ ZSUZA
KULTURÁLIS FELFEDEZŐ,
TURISZTIKAI FEJLESZTŐ,
HIVATÁSOS UTAZÓ

SZABÓ ZOLTÁN
FOTÓGRÁFUS, TÚRAVEZETŐ,
KINCSESKAMERA

[HTTP://KINCSESKAMERA.HU](http://KINCSESKAMERA.HU)

▷ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: NAGY ÉVA JOHANNA

LANZAROTE

TÜZES, SZELES, EMBERI

A szürke, fagyos-ködös télvégét túlélni legjobb a Kanári-szigetek valamelyikén. Legyen Lanzarote! Kisgyerekekkel még gazdaságosan is tudunk utazni. Katalógus-útnak tűnik, akkor is, ha tisztában vagyunk a sziget természetföldrajzi vonzerejével. Mégis, már az első estén világossá válik, hogy egy szurreális, elvarázsolt helyre érkezünk – a vulkanikus Lanzarote első pillantásra furcsa formákkal tagolt, holdbéli tájnak tűnik...

Termékeny törmelék – landart a szőlőben (is)

Hűvös az este a szeles sziget egy eredeti, sok száz éves, kőből rakott földműveskunyhójában. A hálóban egyre az jár a fejemben, vajon hogyan élt és aludt itt – mondjuk, úgy 300 éve – egy kanáriócsalád? Hogyan próbáltak megélni ezen a sivárnak tűnő, vulkanikus törmeléken és szoronghattak a kalóztámadásoktól? Vajon hová menekülhettek? A válaszokért be kell járni a környéket.

Már a szomszédságban látni a szépen gondozott, dúsan növő februári zöldborsóágyásokat és paradicsombokrokat. Nem egészen értem, hogy a csupasz, száraz salakon mindez hogyan lehetséges, de a hajnali pára és a vulkanikus alapanyag gazdag ásványianyag-tartalma is sejteti, hogy nem paranormális jelenségek tanúi vagyunk. A hegy-oldalakon foltokban növő euforbiákat követve kisebb völgyekbe jutunk, melyek alja kifejezetten zöld, sok helyütt művelt. Ám a nedvességcsapdaként szolgáló mélyedésekben azért nem olyan kilátástalan a helyzet. Annyira nem, hogy a szőlőnek oly kedvező vulkanikus talajon világhíres borászatok létesültek.

Lanzarote vulkánjai az 1730-as években újból életre kelve, robbanásokkal kísért kitörések közepette vastag hamuval és salakkal borították be a korábban kialakított művelt területeket. Ez elsőre súlyos katasztrófának tűnt a szigetlakók számára, ám hamarosan világossá vált, hogy a tápanyagokban bővelkedő vulkáni váztaalaj kifejezetten ideális egyes

Nem stadion

A tápanyagokban bővelkedő vulkanikus váztaalaj kifejezetten ideális egyes növények termesztésére. A vízcsapdaként szolgáló mélyedésekbe a lejtőkről bemosódott, mállottabb, finomabb üledéken megérte gazdálkodni, az oldalakat teraszos művelésbe fogni (kezdő oldalpár)

Szőlészeti-művészet

Először azt gondoltam, egy hatalmas landart-művet nézek. Talán egy lelkes Andy Goldsworthy-tanítványét. Ám gyorsan kiderült, itt a gazdák a környezettől tanulták el a forma és funkció együttes hatékonyságát

FOTÓ: DIEGYMS ©SHUTTERSTOCK

A szép egyenes sorokba rendezett szőlőtőkék itt kár keresni – izgalmas, kör alakú mélyedésekben bújnak meg a növények. Így az állandó szélről védve, a Nap sugarait parabolaként gyűjtő felület hosszabb ideig megtarthatja a hőt...

növények termesztéséhez. Szivacsos, porózus szerkezete hamar magába szívja, de meg is tartja a nedvességet. A salak után felhalmozódott, finomabb szerkezetű hamu pedig jó szigetelőréteggént szolgál: a párologás lassítása mellett kiegyenlíti a nappalok és éjszakai hőkülönbséget, ezzel temperáltabb körülményekhez segíti a növényeket.

Ezek a feltételek számos itteni szőlőfajta számára ideálisnak bizonyultak. Mindemellett

pedig az Atlanti-óceán felől érkező, kitartó, hűvös szelek és a nappalok melege megadja számukra azt a léghőmérsékleti változékonyságot, ami a borszőlők számára szükséges a gyümölcssavasság és a cukortartalom megfelelő egyensúlyának biztosításához. Ma a Kanári-szigetek legismertebb fajtája a malváziaszőlő, ezzel dolgoznak Lanzarote legnagyobb borászatai, az El Grifo és a La Geria is.

A szép, egyenes sorokba rendezett szőlőtőkék itt kár keresni – izgalmas, kör alakú mélyedésekben bújnak meg a növények. Így az állandó szélről védve, a Nap sugarait parabolaként gyűjtő felület hosszabb ideig megtarthatja a hőt, és melengetheti a szőlőnővényt az éjjeli hűvösében. Ráadásul így hajnalban nagyobb felületen csapódhat le a pára, amelynek nedvessége biztosan nem szivárog el haszontalan irányokba, csakis a növény felé, és a szélvédett helyen a párologás is lassabb.

A növények elrendezése mellett, a borászati épületek látványa is harmonikus, megnyugvást ad a szemnek. Nem csoda, hiszen César Manrique keze van a dologban...

Manrique, a természet fenegyereke

Az 1919-ben született Manrique igazi *lanzaroteño* (tösgyökeres lanzarotei lakos), a sziget megóvjója, tájépítészeti és építészeti roksztárja. Képzőművészeti tanulmányai után Picasso és Matisse kortársaként az Egyesült Államokban vált ismertté, ahol rajongói közt tudhatta például Nelson Rockefellert, kiállítóhelye pedig a New York-i Guggenheim Múzeum volt. Ebből a közegeből vágyott haza, az általa „a világ legszebb helyének” tartott Lanzarotéra. Ám, látva a manhattani felhőkarcoló-dzsungelt, a spanyolországi nyaralóhelyeken sokasodó hotelömböket, a tömegturizmussal járó városias „fejlesztéseket”, elborzadt, majd befolyását felhasználva sikerrel megálljt tudott parancsolni ezeknek szeretett szigetén. Így lehet Lanzarote ma is kifejezetten emberléptékű, nyugalmat árasztó hely.

Manrique Lanzarotében egy hatalmas természetes vásznat látott, melybe az embert beleillesztette,

Vulkánház

Mi, emberek, az egész része vagyunk, nem felette állók. Ezt is megfogalmazza Manrique építészete. Saját házát durva földmunka és bontás nélkül illesztette be a vulkáni környezetbe

Manrique Lanzarotében egy hatalmas természetes vásznat látott, melybe az embert beleillesztette, nem felülről helyezte rá. Előbbre való szempont volt számára a természetes közeg megtartása...

Manrique saját házát is ezzel a tájszemlélettel építette meg. 3000 m²-es otthonát olyan vulkanikus környezetbe helyezte, ahol a munkálatok során nem zajlott semmilyen tereprendezés.

nem felülről helyezte rá. Előbbre való szempont volt számára a természetes közeg megtartása és hangsúlyos a természettel való együttélés. A sziget belseje sivatagos? Alakítsunk ki egy kaktuszmúzeumot! Csak helyben megtalálható építőanyagokkal, színekkel. A prímet vigye csak a növényzet, annál tökéletesebbet úgysem alkothatunk.

A Timanfaya Nemzeti Park látogatóközpontját vulkáni kiemelkedésre kellene helyezni? Építsunk kráter formájú épületeket! A sziget fő színei az ég és a tenger kékje, a növényzet zöldje, a hullámok fehér habjai, a föld barnája. A házak legyenek fehérre meszelve, barna kőburkolatú épületrészekkel, zöld és kék famunkákkal!

Manrique saját házát is ezzel a tájszemlélettel építette meg. 3000 m²-es otthonát olyan vulkanikus környezetbe helyezte, ahol a munkálatok során nem zajlott semmilyen tereprendezés. A befoglaló környezet változatlan maradt, ebbe illesztette otthonát. Így a felső szinten a hagyományos, fehér lanzarotei építkezési mintát követte, mégpedig úgy, hogy a sziget tágasságát is beengedte a házba – széles ablakok, nagy terek és mennyezeti világítóablakok építésével.

Manrique-hatás

A helyi turizmus egyik vonzerejévé vált a természetközeli építkezési stílus

Az alsó szint szobái természetes, felszín alatti lávabuborékok és azokat összekötő lávaalagutak, melyek a művész 1992-es halála után már nem lakóterekként, hanem kiállítótermekként hasznosulnak.

FOTÓ: NICOLA MESSANA PHOTOS ©SHUTTERSTOCK

A fejszédítően szeles időből kijut nekünk is, de hírhedt a szigeten edzőtáborozó triatlonosok és kerékpárosok körében is. Az öblökben állandóan futnak a hosszú hullámok, így folyamatos a vízen hasító szörfösök látványa.

◀ Földszínek

A környezetben és a településeken ritmikusan ismétlődő barna, kék, zöld és fehér harmóniát ad a sziget látványának

Áramlásban

A gyorsan átmelegedő, sötét, vulkanikus felszín felett gyakran alakulnak ki feláramlások. A hegytetőkre kitelepülő siklóernyősiskolák élnek a sziget adottságaival a magasban, míg alattuk szörfrajongók lovagolják meg a lehetőségeket

Megtartható emberlépték

Szemlélete ma is hat. A magas, városias épületek tiltólistások, a kontinensről betelepülő spanyolok épp a nyüzsgő, városi lét elől menekülő, természetközeli életre szavazó emberek.

– Amikor már két hete megállás nélkül fúj az erős szél, már kezd fájni a fejünk – meséli egy zongoristaanyuka a játszótéren. A társalgást Bartókkal kezdtük, miután számára magyar szavaink ismerősen csengtek. Kiderül, néhány éve koncertezett is Budapesten. A Caleta de Famara nevű partszakaszon van házuk, a férje profi szörfös, Madridból költöztek a szigetre, hogy a természetben tudják nevelni gyerekeiket, távolabb a nagyfogyasztó társadalomtól. – Például műanyag palackokat nem is használunk – mutatja a zöld textillel horgolt üvegpalackját. Döntésük alapja nem a trendi ökoértelmiség követése – itt halmokban szedik össze az afrikai partokról és a tengerből mindenfelől a széllel és az áramlatokkal érkező műanyag szemetet. Ez elég elrettentőnek bizonyul.

A fejszédítően szeles időből kijut nekünk is, de hírhedt a szigeten edzőtáborozó triatlonosok és kerékpárosok körében is. Az öblökben állandóan futnak a hosszú hullámok, így folyamatos a vízen hasító szörfösök látványa, felettük pedig a meredek szilafalak tetejéről induló siklóernyősök feláramlás-lovaglása már szinte hozzátartozik a tájhoz.

Timanfaya ördöge

Van, aki forrón szereti. De nem biztos, hogy így van ezzel Aloe és Vera, a legendabeli, lanzarotei szerelmespár. Esküvőjük napján 1730-ban épp újrakezdődtek a sziget vulkánkitörései, amikor Verát, a menyasszonyt magába zárta egy tüzes szikla. Aloe ötagú szuronyával ugyan széttörte a követ, de már nem tudott segíteni vérző aráján, ezért testét a Montañas del Fuego egyik lávafolyójához cipelte, ahol mindkettejüket porrá égette a tüzes ár.

A helybéli farmerek mindezt bénultan nézték, és egyre mondogatták maguk közt: „Szegény ördög, szegény ördög...” Azóta Timanfaya ördöge a nemzeti park szimbóluma, aki nem gonosz, hanem egy tragikus szerelmes. Az aloe verát termesztő gazdák pedig – az egyébként égési sérülések kezelésére szolgáló(!) növényt – a pár emlékére Aloéről és Veráról nevezték el, hogy azok legalább nevükben egymáséi lehessenek.

Az 1730–36 között heves kitörésekkel megmutatkozó, majd 1821-ben újra aktív vulkanizmus nagyjából 100 év alatt 25 kráter anyagszórásával alakította a Timanfaya Nemzeti Park felszínét. A sziget nyugati partjához közel eső vulkáni mezőn 174 km²-t borítottak be a salakkúpok, lávatakarók, sőt, a tengertől is hódítottak el területet, hasonlóan a ma is zajló kitörésekhez a távolabbi szomszéd, La Palma szigetén. Bazaltos lávafolyások és robbanásos, Stromboli-típusú anyagszórás időszakai váltották egymást. A 19. századi vulkanizmus hozta létre például a Tao, a Chinero, a Volcán Nuevo del Fuego vagy a Tinguatón kúpjait.

A nemzeti park területén a magma ma is közel van a felszínhez. A látogatóközpont melletti lejtőn a salak alatt néhány centire már olyan meleg van, hogy ha egy kis szalmát dobunk a legforróbb felszínrészekre, ott lángra is kap a száraz anyag. Az étteremben nem hangzatos elnevezés a lávakövön készített hús és burgonya, hanem nyers valóság. Az sem sokáig.

Az aloe verát termesztő gazdák pedig – az egyébként égési sérülések kezelésére szolgáló(!) növényt – a pár emlékére Aloéről és Veráról nevezték el, hogy azok legalább nevükben egymáséi lehessenek.

Tűzön járni tilos! ►

A Timanfaya Nemzeti Park friss képződményeinek környéke bővelkedik felszín alatti forróságban, így annak legnagyobb részén tilos a gyalogos mozgás. Kizárólag a park saját járművein utazva, illetve néhány helyen vezetett gyalogútvonalon léphetünk be a „szegény ördög” területére

Caletón Blanco

A lávafolyások peremeivel szabdalt öblök hálózatának alján világos, meszes tengeri üledék halmozódott fel. Szokatlan látványával erősíti a sziget szürreális hangulatát

Kráterbe a kemencén át

Ahol szabadon túrázhatunk, ott nem a talpunk alatt, hanem a hátunkon érezzük a „hősugárzót”, mivel a Caldera Blancáig vezető út szélről védett dombok, lávafolyások és lávagátak között visz

A fügekaktuszokon tenyésző bíbortetű, vagy más néven bíborbogár, a *Dactylopius coccus*. Nőstényének szárított maradványaiból nyerik ki a kárminsavat, melyet ételek és kozmetikumok színezésére használnak.

Kimegyünk a telekre

... tetvészni. Ez egy lanzarotei földbirtokos szájából ma újra elhangozhat, mivel a *Dactylopius coccus*ok, a természetes festékanyagként hasznosított, kaktuszon tenyésző bíborbogarak piaci értéke emelkedik

Barlangok a lávában

Amikor egy lávamező forró anyaga áramlik, a hűvösebb levegővel érintkező felszín „bőrösödni”, szilárdulni kezd – mint egy jó, vasárnapi csokipuding. Ám a lejtés irányában a felszín alatt a láva – most már hőszigeteléssel – továbbra is képlékeny folyamként áramlik tovább. Az anyagutánpótlás megszűnésekor alagút marad hátra. A kalóztámadások elől menekülő szigetlakók ezekben a lávacsőbarlangokban bújhattak meg

Tetves a kaktusz – ám ez a jó

A vulkánok lejtőin elvadult, gazdátlannak tűnő kaktuszfarmokat látunk. De annyit, hogy nem tudjuk elképzelni, mire kellhet ennyi kaktuszgyümölcs, és miért nem szüretelnek? Hamarosan kiderül, hogy nem a gyümölcsstermelés itt a lényeg, hanem az élelmiszeripar egy másik ága virágzik.

Tetveket tenyésztene – színeznéknek! A bíborfesték az ókor óta drága árucikknek számított, hagyományosan a tüskés bíborcsiga testnedveiből nyert festéket használták a gazdagok ruháinak tartós színezésére.

Ám Amerika felfedezésével az Újvilágból átkerült Európába az aztékok ruhafestékének alapanyagául szolgáló, fügekaktuszokon tenyésző bíbortetű, vagy más néven bíborbogár, a *Dactylopius coccus*. Nőstényének szárított maradványaiból nyerik ki a kárminsavat, melyet ételek és kozmetikumok színezésére használnak. Az ételek csomagolásain E120 néven jelenik meg.

A vegyipar fejlődésével viszont kiszorult a piacról a bíbortetvek festékanyaga, ám miután kiderült, hogy az élénk színű, mesterséges anilinvörös nem teljesen egészséges, a biovörös iránti kereslet újra felfutóban van. Így Lanzarotén is újra tenyésztik a bíbortetűt.

Kalózok kedvence is...

A Kanári-szigetek spanyol hódításának első lépcsője Lanzarote volt, ahová 1402-ben Jean de Béthencourt vezetett felfedezőexpedíciót. Bár a leírások szerint a szigeteket már ismerték a karthágóiak és a rómaiak is, Béthencourttól kezdve – és főként Amerika felfedezése után – a szigetcsoport újra bekerült a hajósok, így a kalózok köztudatába is, hiszen az afrikai partoktól kb. 130 km-re fekvő szárazulat ideális pihenő-, készletfrissítő és nem mellékesen könnyen fosztogatható hely is volt.

A kalózok, bukanérok és szerencsevadászok fenyegetése és pusztítása a 16. században sújtotta legkomolyabban Lanzarotét, amikor nem „csupán” a marokkói kikötőkből érkező, rendszeres kalóztámadásokkal kellett szembenézniük, hanem a tengeri tolvajlás virágzásával olyan hírhedt brit kalózok is rendszeresen raboltak anyagiakat és embereket is, mint Sir Walter Raleigh, Sir John Hawkins, John Poole vagy a szintén halálfejes zászló alatt hajózó francia Jean Florin és Pegleg le Clerc. Nem csoda, hogy a 17. század közepére Lanzarote népessége alig 300 főre csökkent.

A könnyű prédának számító Lanzarote maradék lakossága alig néhány helyre menekülhetett a kalózok elől. Eleinte csupán helyismeretük segíthette őket: a sziget felszíne alatt a lávabarlangok, -alagutak és -termek hálózatát felfedezve ezekben húzhatták meg magukat. Egyesekben édesvízű tavak is rendelkezésre álltak, így a jól álcázott bejárat fedezékében viszonylag hosszan bujdoshattak.

Később a kalózok elleni védekezéshez erődöket kezdtek építeni a tengerparti városokban, majd a fosztogatók elleni, egyre szervezettebb harcban erősödő szigetlakók már foglyokat is ejtettek. A Tegui-se-ben épült erődben ma kalózmúzeum működik. Ha valakiben a romantikus kalózálet képzelete élne, itt megszabadulhat illúzióitól: olyan hajóbelsőt is

Hegységben az erőd

Tegui-sei Santa Bárbara erődjének elődjét már a 14. században megépítették, ám bővítésére és befejezésére csak a 16. század végére került sor Leonardo Torriani kezei alatt. Ekkor már a város teljes lakosságát meg tudta védeni a kalóztámadások idején. Közvetlenül egy régi kráter szegélyére épült, amit – szélvédeltsége és jobb talajviszonyai miatt – hajdan megműveltek

Kecskeharcos és pálmahölgy

A performansz annyi, hogy harcosunk néha tülköl egyet a kagylóval, hölgyünk pedig lengedez. De a szokatlan látvány mégis odaszögez

A kalózok, bukanérok és szerencsevadászok fenyegetése és pusztítása a 16. században sújtotta legkomolyabban Lanzarotét, amikor nem „csupán” a marokkói kikötőkből érkező, rendszeres kalóztámadásokkal kellett szembenézniük...

berendeztek, ahová belépve szembesülhetünk azzal, hogyan hanykolódhattak a tengeren az ablaktalan fedélközökben, milyen higiéniai körülmények közt éltek a vízen. És hogy teljes legyen az élmény, még a szagokat is hitelesen rekonstruálták...

Lanzarote törtézőldjei, a felszín vörösesbarnája, édessége, az erős szél, a szüntelen hullámverés, a mocorgó felszín alatti világ a természet erejét, nyers szépségét, állandó változékonyságát jeleníti meg. Különösségével együtt, szilaj erővel áraszt nyugalmat azoknak, akik képesek belesimulni, beleérezni a környezetbe. Erről szól Manrique filozófiája is, ezt játsszák el a piac szürreális performance-művészei is: az egyik pálmavértes tengeri kecskeharcosként, arája pedig szélben hajló pálmahölgyként...

NAGY ÉVA JOHANNA
A FÖLDGÖMB ONLINE
FŐSZERKESZTŐJE.
GEOGRÁFUS.
TERMÉSZETFÜGGŐ

▷ SZÖVEG: SZIGETI FERENC

VARASD ÉS GYŐR

BAROKK EGO VS. MODERN ÉPÍTÉSZET

A Győri Nemzeti Színház modern épülete úgy áll a történelmi belváros mellett, mint valami ugrásra kész, óriási szörny, amely bármikor bekaphatja a féltve őrzött kincset. Lebontásának ötlete azonban a helyiek ellenkezésének hála mégis megghiúsult, jelezve, hogy a kulturális örökség megítélése a demokrácia gyakorlásának színtere is egyben...

„A szép, rózsaszín, történelmi homlokzatok mögött valóban érdekes történetek lapulnak, de Varasd mindig minden városi történet a barokk belvárosról szól. Jó lenne más varasdi történeteket is megismerni, hisz városunk sokkal több, elmondásra érdemes történelmet kínál az itt lakóknak. Itt az ideje árnyalni a város túltúl erős barokk egóját”. Sandra Malenica alpolgármester ezekkel a gondolatokkal helyezte a varasdi (varaždini) belváros szomszédságában álló, az 1960-as években épült Đurek alacsonyabb beépítésű lakótelepét a város mentális térképére, és ezt jelölte meg a Budapest100 módszertanán alapuló városi ünnep helyszínének. A barokk házak helyett kukucskáljanak most be a Đurek épületeibe, tereferéljenek a lakókkal, hallgassák meg történeteiket, és fedezzék fel a város e nagyon is élhető szegletét!

Elsőre persze volt nagy meghökkenés, hogy pont ott és pont azt, de aztán csak sikertörténet lett a sztoriból! A modern építészet társadalmi megítélése Varasdon sem zökkenőmentes, de a közösségi fesztivál és a mögötte lévő építészeti kezdeményezés válassz lehet Győr számára is.

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TREND FM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
A RÁDIÓBAN VENDEGÜNK A TÉMÁRÓL:
SZIGETI FERENC

TREND FM 94.2
GAZDASÁGI RÁDIÓ CSOPORT

KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TREND FM.HU

FOTÓK: SZIGETI FERENC

A török háborúk idején Varasd egész Horvátország tényleges fővárosa is volt a veszélyeztetettebb Zágráb helyett, ám sajátos módon a fővárosi rangnak egy 1776-os nagy tűzvész véget vetett.

A VAMA épülete Varasdon

A leginkább kárhozott varasdi épület megítélésének kényes kérdését az önkormányzat városi plázssal oldja nyaranta, hogy legalább az előtte lévő köztér használatban legyen

Varasd, az ékszerdoboz

A belváros harmóniáját az önkormányzat többek között a cégerek, reklámok és napernyők egységes használatával biztosítja

Ellentmondásos megítélés

Varasd sok tekintetben hasonlít Győrrre. A település nevének eredete a magyar „város” szóból származik, és a Dráva partján fontos kereskedelmi útvonalak metszéspontjában elhelyezkedve már a 15. században az északi horvát területek kereske-

delmi és gazdasági központjává vált. A török háborúk idején Varasd egész Horvátország tényleges fővárosa is volt a veszélyeztetettebb Zágráb helyett, és sajátos módon a fővárosi rangnak egy 1776-os nagy tűzvész véget vetett. Az uralkodó ekkor a királyi tanács székhelyét a már biztonságosabb Zágrábba tette át. Ugyanakkor a tűzvésznek köszönhetően épült újra a ma is látható, szép és meglepően egységes városközpont.

Ha megállítunk egy helybéli utcán, biztos, hogy büszkén mesél a barokk Varasdról, meg arról, hogy gazdag épített öröksége miatt kapta a város a „Kis-Bécs” becenevet is. Minden bizonnyal sok helyi lakos tudja azt is, hogy Varasdon találjuk Európa egyik legrégebbi városházát, amely ráadásul a mai napig megtartotta funkcióját és természetesen késő barokk stílusban építették át.

Maja Kireta, a horvát építészek egyesületének helyi vezetője szerint azonban ennél árnyaltabb a kép. Legalábbis ez a kizárólagos barokk imázs nemcsak a múltba révedés üressége miatt helytelen út, hanem azért is, mert Varasd nem barokk város, inkább a barokk korban jelentősen átépített település, amely az elmúlt 70 évben is sokat fejlődött.

Az épített környezet Varasdon valóban fontos téma, a helyiek joggal lehetnek büszké a belvárosra, a várra, vagy éppen Európa egyik legszebb temetőjére. A közvélemény szerint a kompakt városközpont azért nem kapta meg a világörökségi címet, mert annak szélén csúnya, az államszocializmusban épült épületek állnak. Csakhogy az óváros szélén nem csupán pár, valóban lepukkadt betonkolosszust, kissé odébb meg szokásos lakótelepeket találunk, de a szocializmus évtizedeiben a belváros mellett új sugárutat nyitó, helyi várospolitikai építészeti is jelentős alkotásokat is létrehozott. Ilyen például a bíróság épülete, amely a funkionalista dán építész, Arne Jacobsen épületeire emlékeztet, vagy az elektromos művek helyi irodája, amely simán elmenne egy holland épületnek. Nemcsak önmagukban értékelhető épületek ezek, de lenyomatai a II. világháborút követő nagy társadalmi-gazdasági változásnak is, a szocializmus modernizálási kezdeményezésének. Ez ma már szintén történelem, amelyhez közvetlenül kapcsolódunk – ha akarjuk, ha nem.

„KIS-BÉCSEK”

Érdekes kelet-közép-európai jelenség, hogy számos, egykoron a Monarchiához tartozó, annak virágzása idején épült vagy megújult, épségben megmaradt városközponttal rendelkező, ezáltal a barokk pompájáról híres birodalmi központra hasonlító várost jellemeznek így. Ilyen „Kis-Bécs” jelzővel illetett „nosztalgiahelyszín” Ukrajnában a történelmi Csernovic (ma: Csernyivci) és Lemberg (Lviv), vagy éppen Rusze Bulgáriában. De „Kis-Bécs” található a török pusztítástól nagyrészt megmenekült, ezért középkori városairól jobban ismert Csehországban Sumpark, vagy éppen a romániai Temesvár, Lengyelországban pedig Bielsko-Biala. E lista pedig még csak nem is teljes!...

FOTÓ: FORTEPAN / LECHNER NONPROFIT KFT. DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT

Modern Győr

Győr 2021-ben ünnepelte várossá válásának 750. évfordulóját. Az ünneppsorozat honlapja alapján a helyszínek közül külső szemmel nézve fájóan hiányzik a város rangos ipari múltjához és az oda kötődő modern épületekhez történő kapcsolódás. (Gondoljunk csak olyan, országosan ismert gyárakra és márkákra, mint a Győri Keksz- és Ostyagyár, a Győri Likőr Rt. és a Győri Szeszgyár, a Graboplast és mindenekelőtt a Rába Magyar Vagon- és Gépgyár!) Természetesen a rendszerváltást követően Győr gazdasága is jelentősen átalakult és ezt részben követte az ipari örökség eltűnése is. A legtöbb gyárépületet lebontották, átalakították, az örökség napjainkban igencsak divatos újragondolására azonban kevés példa akadt. Egyike ezeknek a 2017 óta működő Torula Művésztr, amely a Győri Szeszgyár és Finomító Zrt. 1998 óta üresen álló, eredetileg a takarmányélesztő-gyártásnak helyet adó csarnokában működik. Ugyanakkor az ipari várossá váló Győr nagy ívű történetét sok modern épület közvetíti jól vagy kevésbé jól.

A helyi ügyek közül a győri színház lebontása körüli vita érte el az országos média ingerküszöbét. A polgármester a színház épületének leromlott állapotára, az alkalmazott színházi technológia elavultságára, valamint konkrét állapotfelmérésre hivatkozva vetette fel 2020-ban a bontás ötletét, helyette modern kulturális központot felvázolva. A városlakók viszont az emblematicus épülethez való érzelmi kötődésüket emlegették, és később még egy reprezentatív közvélemény-

Győr, a Kisfaludy Színház főbejárata felé nézve

Victor Vasarely két, hatalmas méretű, geometrikus kerámiaalkotása a színház északi és déli homlokzatát borítja és egymás inverzei

A legtöbb gyárépületet lebontották, átalakították, az örökség napjainkban igencsak divatos újragondolására azonban kevés példa akadt. Egyike ezeknek a 2017 óta működő Torula Művésztr.

A hőskor

A Kisfaludy Színház (ma Győri Nemzeti Színház) és a Győri Balett táncosai

A helyiek jelentős része az emblematicus épülethez való érzelmi kötődése miatt ellenzi a színház lebontását, melyet később egy reprezentatív közvélemény-kutatás is alátámasztott.

kutatás is azt hozta ki, hogy a helyiek jelentős része nem akarja a bontást. A városvezetés a demokrácia nevében elfogadni látszik e véleményt – vagy legalábbis a közvélemény-kutatás óta hallgat a témáról. Ugyanakkor az ügy szempontjából fontos állapotfelmérést mégsem tette közzé... A lebontott Rába-gyár területére tervezett új kulturális negyed tartalmaz ugyan egy új színházépületet, de ebben a koncepcióban a városvezetés egyelőre nyilvánosan nem kommunikál semmit a meglévő színházépületről.

Felmerül a kérdés, hogy egy ilyen komplex, érzelmeiktől is fűtött témában nem lett volna-e célravezetőbb először egyenlő felek közötti párbeszédet indítani a város szövetébe és életébe ezernyi szállal beékelődő, ellentmondásos épület további sorsáról?

Pedig akár a színház, akár a modern örökséghez kapcsolódás terén Győr nagyon is könnyű helyzetben van. Hartmann Gergely építész-mérnök ugyanis mintegy száz modern épület hihetetlenül pontos építészeti és építéstörténeti leírását tette közzé az elmúlt évtizedben. Az országosan is egyedülálló adatbázis (moderngyor.com) „az első modernnek mondható házak megszületésétől a rendszerváltásig foglalja össze a város építészettörténetét, megismerteti a fontosabb alkotókat és épületeket, városfejlesztési koncepciókat.”

A honlap ugyan inkább a szakmai közönségnek szól, de kimondott célja a párbeszéd elindítása, az érzékenyítés, a figyelemfelhívás. Szóval, lenne hova nyúlnia a városnak! És a barokk „egón” túl ezen a ponton szintén összeér Varasd és Győr története, hiszen az ottani építészek is könyvben kívánják bemutatni a város modern építészeti örökségét.

FOTÓ: FORTEPAN / URBÁN TAMÁS

FOTÓ: FORTÉPAN / GÁBOR VIKTOR

Síugrósánc Győrben

Persze, Győr barokk belvárosa nem megkerülhető, és fontos szerepe van abban is, hogy a folyók városának idegenforgalma nagy fejlődésen ment keresztül az elmúlt évtizedben. Győr modern arca azonban elsősorban a lakóknak fontos, hiszen ők élnek ezen épületek között, az ő személyes történeteik kapcsolódnak hozzájuk.

Már csak kulturális szerepe miatt is kitűnik közülük a Győri Nemzeti Színház 1973–1978 között épült monumentális blokkja, amelyet nem lehet nem észrevenni. Messziről nézve ellentmondásosan rajzolódik ki az épület sziluettje a győri templomtornyok között, a belváros felől kilépve pedig egyszer csak ott tornyosul ez a monolit. A színház tetejének jellegzetes tömegalakítása és az épület helyi beceneve ahhoz kapcsolódik, hogy akkoriban Csehszlovákiából olcsón lehetett hozzájutni a sípályákról leselejtezett acélsodronyokhoz, így azok felhasználásával – nem mellesleg gazdaságosan – épült fel a színház majd’ 80 méter fesztávú tetőszerkezete. Innen származik a győriek által a zsinórpádlás formájára használt „sílesiklóhánc” elnevezés. Ugyan-

A Kisfaludy Színház építkezése

A hátsó homlokzaton kívül a színház minden felületét nikisiani görög márvánnyal burkolták a hatalmas felületek tagolatlanságának ellensúlyozása érdekében. Ennek indokoltsága jogosan vethet fel kételyeket

Csehszlovákiából olcsón lehetett hozzájutni a sípályákról leselejtezett acélsodronyokhoz, így azok felhasználásával – nem mellesleg gazdaságosan – épült fel a színház majd’ 80 méter fesztávú tetőszerkezete.

Reprezentatív belső terek

Egyedi csillárok, faburkolatok, bronzkorlát és például Szász Endre egyik alkotása. A tiltakozás a színházról mint városképző tényezőről is szólt

Az épület két hatalmas, összefüggő felületét valamiképpen díszíteni kellett, az ügyben megkeresett Victor Vasarely pedig ingyen adta oda alkotását, hiszen megfizetni úgysem tudta volna a város.

akkor hátsó homlokzatán kívül a színház minden felülete nikisiani görög márvánnyal burkolt – ez meg éppenséggel túlzásnak tűnik. Egy másik történet szerint a város közepén régi házak ledózerolásával létrejött épület két hatalmas, összefüggő felületét valamiképpen díszíteni kellett, az ügyben megkeresett Victor Vasarely pedig ingyen adta oda alkotását, hiszen megfizetni úgysem tudta volna a város.

A széles körű párbeszéd megalapozásához, az épület közösségi megítéléséhez sok, izgalmas kérdést lehet elővenni. Valóban értéktelen belvárosi tömbök kerültek szanalásra? Mennyire szerencsés egy történeti belvárosi helyszínre ilyen hatalmas programú épületet elhelyezni? Biztos, hogy a külső falfelületek burkolására a márvány a célszerű burkolóanyag? A kritikusok szerint a kevesebb több lett volna, s az épület mentalitásában rejlik egyszerre annak provincializmusa is. A színház 1978 óta működik, jelentős funkcióváltás nem történt, külső és belső építészeti kialakítása is lényegében az eredeti állapotot mutatja. Szóval, valóban megérett a helyzet az újragondolásra...

A győri síugrósánc építése

A látványos kábeltető 79 méteres fesztávja egyszerre hidalja át a színház három, egyenként is nagy méretű terét: az előcsarnokot, a nézőteret és a színpadot a zsinórpádlással

FOTÓ: GYŐR-MOSON-SOPRON MEGYEI ÉPÍTÉSZKAMARA, FOTÓ: SCHMAL FÜLÖP, MODERNGYOR.COM

Cikkünk támogatója a Nemzeti Kulturális Alap

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Đurek egykor és most

A fesztivállal az önkormányzat egyben a közterületek hatékonyabb és a lakókkal közös használatára is felhívta a figyelmet

FOTÓK: WORKING GROUP VARÁZDIN

Varasd: a barokk ego meghaladása

Varasd esete jó példa arra, hogy megértsük, a kulturális értékekben nagyon gazdag Európában is változik a kulturális örökségről való gondolkodás. A legtöbb szakember már nemcsak egyfajta pénzügyi teherként

FOTÓ: SZIGETI FERENC

Varasdon és megannyi más városban nagyon is ül az örökség megváltozott európai felfogásának mottója: „A mi örökségünk: ahol a múlt a jövővel találkozik!”

Az Elektromos Művek helyi székháza, az ELEKTRA (1977)

A 20. századi építészet legjobb építészeti alkotása Varasdon

A ma bíróságnak helyet adó SUD épülete (1960–1964)

akkoriban a város szélén épült, nemzetközi építészeti trendeknek megfelelő stílusban

gondol a sok szép, de drágán fenntartható épületre, hanem mint olyan vagyokra, értékre, amely az emberek jóllétét és a társadalmi-gazdasági növekedést egyaránt képes elősegíteni.

Miért is? Elsősorban azért, mert a megfelelően értékelt kulturális örökség nagyban hozzájárul a gazdasági (turizmus, városfejlesztés, kiskereskedelem, szolgáltatások) és a társadalmi fejlődéshez (kultúra és emlékezetpolitika, társadalmi kohézió) is. Ám ahhoz, hogy mindez így működjön, nem egyszerűen több pénz kell, hanem a lakosokkal közösen kialakított, hosszú távú helyi fejlesztési vízió is, továbbá az örökség közös feltárása és értékelése szükségeltetik. Éppen ezért Varasdon és megannyi más városban nagyon is ül az örökség megváltozott európai felfogásának mottója: „A mi örökségünk: ahol a múlt a jövővel találkozik!”

A Budapest100 módszertanát (a lakosokkal közös – önkéntesek által támogatott gondolkodás az épített környezetről és a szomszédsági kapcsolatokról) Đurekben építő módon használták fel, elenyésző pénzügyi támogatással, de sok – nyilván fáradtságosan előkészített – párbeszéddel. Valós diskurzus indult el arról, hogy akár szociális, akár építészeti szempontok szerint, de Đurek jó hely: zöld, jól működő városrész, ahol ma is jó lakni. Csak éppen nem szexi és senki sem érzi a magáénak!

Ez leginkább abban mutatkozik meg, hogy a terebélyes fák alatt a játszótér ósdi, a park pedig kevésbé gondozott. Így az örökség kapcsán elindult párbeszéd remélhetőleg majd a köztérről való közös gondolkodáshoz is hozzájárul. Ahhoz, hogy a lakók a várossal közösen alakítsanak ki olyan köztereket, amelyekkel érzelmileg azonosulnak, beleszólnak a tervezésükbe és részt vesznek a fenntartásukban. Felelősséget éreznek iránta. „Közel a városközpontoz, de távol a historizálástól...”

SZIGETI FERENC ALBERT
GEOGRÁFUS, TELEPÜLÉS-
ÉS TERÜLETFEJLESZTŐ

A járatrendszer kapuja

A világörökségi helyszín talán legismertebb felszíni pontja a Baradla-barlang bejárata felett emelkedő, messziről is jól látható, hatalmas sziklafal. A fal aljában nyíló barlangbejárat ősidők óta vonzza a kíváncsiskodókat, látogatókat

A Földgömb Hungarikum-cikksorozatának támogatói:

Egyetemes értékek

A világörökségi cím elnyerésének sikere nem egy-egy barlang kiemelkedő szépségében vagy egyedülállóságában rejlik, hanem olyan egyetemes értékek jelenlétében, melyek világviszonylatban is ritkaságnak számítanak. A felszín alatti világ sokféleségének, változatos formakincseinek, összetett létrejöttének, bonyolult hidrológiai összefüggésekkel működő barlangrendszerének köszönhetően az Aggteleki- és a Szlovák-karszt a mérsékelt övi, közep-hegységi karsztosodás egyik legkiemelkedőbb és legkomplexebb képviselője.

A világ karsztjainak többségén hasonló képződési körülmények között keletkezett, egyazon barlangtípus képviselőit találjuk meg, ezzel ellentétben itt egyetlen karszterületen belül a különbözőképp létrejött barlangtípusok igen széles skálája van jelen. A klasszikus, hideg vizes karsztbarlangokon – pl. víznyelő- és forrásbarlangokon – túl igen jelentős természeti értéket képviselnek az Esztramos-hegy karsztvízszint alatti oldással keletkezett, különleges ásványkiválásokat felvonultató barlangjai. Egy sajátos, máig tisztázatlan kialakulású barlangtípus képviselői a függőleges aknabarlangok, vagyis zombolyok, melyek nagy számban megtalálhatók a határ mindkét

AZ AGGTELEKI- ÉS A SZLOVÁK-KARSZT FELSZÍN ALATTI VILÁGA

➤ SZÖVEG: BORZSÁK SAROLTA | FÉNYKÉP: EGRI CSABA

Nem elég, hogy az ország egyik legtávolabbi szegletében, de ott is mélyen a föld alatt rejtőzik hazánk máig egyetlen, tisztán természeti világörökségi helyszíne. A határ által kettéválasztott, de földrajzilag egységes Gömör–Tornai-karsztvidék felszín alatti világa az „Aggteleki- és a Szlovák-karszt barlangjai” néven 1995-ben UNESCO Világörökség-helyszín lett. Amikor 2012-ben valamennyi hazai világörökségi helyszínünk automatikusan bekerült a Hungarikumok Gyűjteményébe, a Gömör–Tornai-karsztvidék se maradhatott le...

Cseppkővilág

A Baradla-barlang főága több mint 7 km hosszan kanyarog a föld alatt Aggtelek és Jósza között. A felszín alatti folyómeder ezernyi, változatos színű, formájú és méretű cseppkőképződményt rejt

Évszázados feltárás

A 100 méteres mélységű Almási-zsomboly a karszterület egyik leglátványosabb aknabarlangja, alján a felszínről beszivárgó víz által kialakított, gyönyörű cseppkőlefolyással. Ez az egyik legkorábban megismert zsombolyunk, aknába már 1927-ben, a barlangkutatás hőskorában sikerült leereszkedni

Vonzó mélység

Az országhatár által kettéosztott Alsó-hegyen néhány négyzetkilométeres területen közel száz, függőleges aknabarlang, vagyis zsomboly nyílik. Az impozáns bejáratú Vecsembükki-zsomboly 234 méteres mélységével sokáig hazánk legmélyebb barlangjának számított

oldalán. A karszterületen a Dobsinai- és a Szilicei-jégbarlang esetében barlangi jégfelhalmozódás is tetten érhető. Ez utóbbi a mérsékelt öv legalacsonyabb tengerszint feletti magasságban nyíló jegesbarlangja, és ez is nagy súllyal szerepelt a világörökségi cím odaítélésében.

Szintén a karszt egyetemes értékei közé számít az itt kialakult, felszín alatti élővilág. Nemcsak a mindenki számára jól ismert és könnyen észrevehető denevéreket sorolhatjuk ide, de azokat az alacsonyabbrendű gerinctelen fajokat is, melyeknek több, csak itt megtalálható faja is él a felszín alatt (pl. szemercsés vakászska, aggteleki vakbolharák).

A karszterület barlangjai közül magasan kiemelkedik a két országot föld alatt is összekötő Baradla–Domica-barlangrendszer, melynek óriási méretei, egyedülálló szépsége és rendkívüli cseppkőgazdagsága már a régi korok látogatóit is lenyűgözte. Bejárata ősidőktől kezdve nyitva állt, így nem meglepő, hogy már az őskor embere is bemerészkedett – akár több kilométernyi távolságra is. A Baradlán kívül több mint 50 további barlangból kerültek elő olyan régészeti leletek, melyek a barlangok menedékként, lakhelyként vagy éppen kultikus helyként való használatát bizonyítják.

A barlangok természettudományos és történeti értékei már a 16. századtól kezdve felkeltették az utazók, kutatók, tudósok figyelmét. Ennek nyomán pedig további olyan egyetemes értéknek számító leírások, térképek, tudományos munkák jöttek létre, me-

lyek világszinten egyedülállónak számítanak. A speleológia, vagyis a barlangtan tudományának világszinten is legkorábbi dokumentumai kapcsolódnak a térséghez. Ilyen pl. a Baradla 1549-ből származó első leírása, Bucholtz György természetkutató Szilicei-jégbarlangot leíró műve és térképe, vagy Vass Imre Baradlát ábrázoló, szemet gyönyörködtető térképe. Szintén óriási tudománytörténeti jelentősége van Dudich Endre biospeleológus 20. század első évtizedeiben működő föld alatti laboratóriumának, amivel a felszín alatti élővilág megismerésének alapjait tette le.

BORZSÁK SAROLTA
GEOGRÁFUS, HIDROLÓGUS,
KÖZEL 30 ÉVE FOGLALKOZIK
BARLANGKUTATÁSSAL

EGRI CSABA
BARLANGKUTATÓ,
A 3D BARLANGI FOTÓSO-KAT
TÖMÖRÍTŐ LA SALLE
NEMZETKÖZI CSOPORT TAGJA

Érintetlenség

Természeti értékek tekintetében a világörökségi listára való felkerülés egyik legfontosabb kritériuma a helyszín érintetlensége. Mivel a karsztvidéken húzódó barlangjáratoknak alig 1%-ában zajlott bármiféle kiépítés, átalakítás, így megvalósul a felszín alatti világ viszonylagos érintetlensége. Mindezeket túl az is döntő szempont, hogy a terület jövőbeni védelme és sértetlen fennmaradása hosszú távon is biztosított.

A BÜKKALJA ÉS A KAPTÁRKÖVEK

▷ SZÖVEG: BARÁZ CSABA–SÜTŐ LÁSZLÓ | FÉNYKÉP: BARÁZ CSABA

Az UNESCO-felvételre pályázó Bükk-vidék Geopark kifejezést hallva alighanem a barlangok, a források, a fennsík vagy éppen a kövek vonulatának látványos sziklaletörései jutnak eszünkbe, holott a hegység északi és déli előtere szintén látványos geoértekekkel rendelkezik, bár ezek a közismert karsztos tájtól teljesen eltérőek

A Bükk és az Alföld átmeneti zónájában húzódó kistáj a Bükkalja. Két, hagyományos gazdálkodási mód, tájhasználati forma – a szőlészetborászat és az újból fellendülő legeltető állattartás – igen szoros kapcsolatban állt és áll a tájegység sajátos kőkultúrájával, amelynek legarchaikusabb rétegét a kaptárkövek jelentik.

A Bükkalja közettani felépítésének köszönhetően elsősorban az állékony, de jól faragható vulkáni kőzetekhez, a riolit- és a dácittufához, valamint a tűzárkőhöz (ignimbrithez) kötődően e tájegység településein jelentős hagyománya van a kő megmunkálásának (a kőfaragásnak, a kővágásnak, a kőfejtésnek), a kő népi alkalmazásának. Az építőkö fejtése és a

A Százrejtekkü

A Százrejtekkü nevű, több változatos méretű helyiségből álló, kőbe vágott, ősi menedékhely Andornaktálya határában. Lehetséges, hogy már a tatárjárás idején menedékként szolgált

Tájhasználat és kőkultúra

Szürkemarkagulya téli szállásán a király-küti, kőzetbe faragott istállóban

Tető, háta, kúpcsoportok

A „Szomolyai kaptárkövek természetvédelmi terület” látképe a járóplatformok kiépítése előtt

népi építészetben történő felhasználása, a kőzetbe mélyített helyiségek (barlanglakások, pinceházak, pincék, pincecsoportok, kőhodályok, kőistállók, gabonásvermek, egyházi jellegű, szakrális sziklahelyiségek) készítése a Kárpát-medencében itt nyúlik vissza a legrégebbi időkig.

A vakablakos-, bálvány-, köpüs- vagy kaptárkövek elnevezésből az utóbbi a legismertebb, de az Ördögtorony, Királyszéke, Törökasztal, Kőszarkány és megannyi misztikus elnevezés is mendemondák sorát hordozza. Nem véletlenül váltak a kaptárkövek a Bükkalja jelképévé, ahol 72 sziklatorony emel-

kedik a lejtők oldalán, melyekbe közel 500 fülkét véstek itt élő elődeink. Bár kőzetanyagukról, kialakulásukról sokat tudunk, de még mindig érnek meglepetések, s az egykori emberi felhasználásuk máig őrzi titkait.

Volt idő, amikor egyesek nem a különleges formavilágban, hanem pusztán a kőzetanyagban láttak értéket: a bányászat során. Az 1958-ban a szomolyai kaptárkövek sziklavonulatán nyitott kőbánya súlyos károkat okozott, de szerencsére két évvel később már természetvédelmi területté vált: 13 sziklatornyával a térség leggazdagabb kaptárköves tájrészlete.

FOTÓ: KOZMA ATTILA

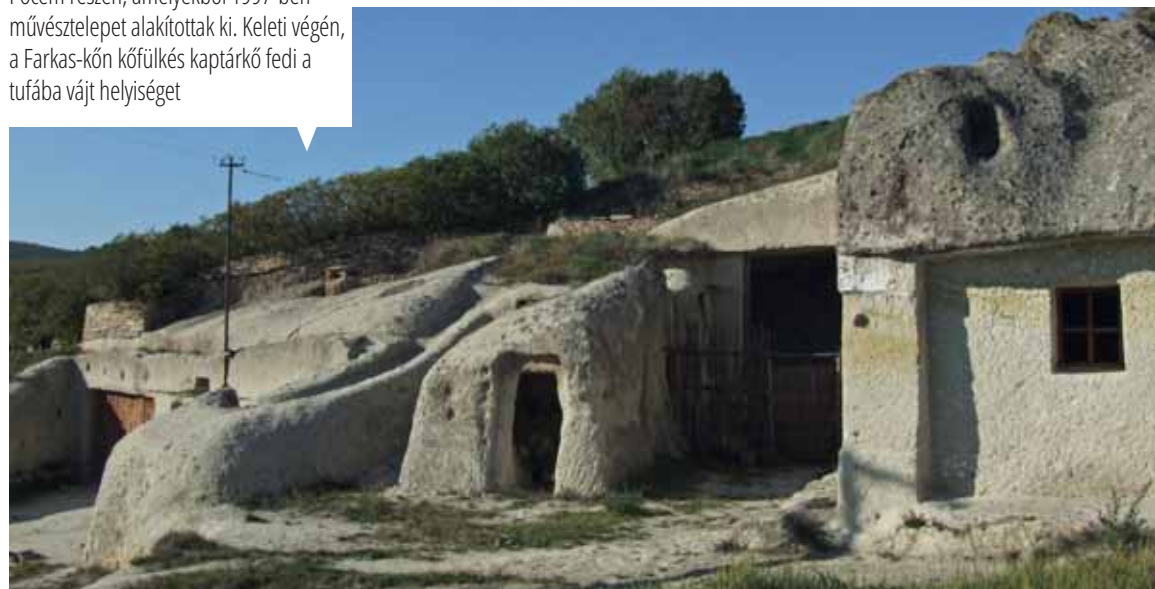
Éltre kelt bálványok

Kultusz-rekonstrukciós kísérlet a szomolyai Királyszéken

Pocem, Farkas-kő

A 19. század elején nincstelen zsellérek faragták a barlanglakásokat Noszvaj Pocem részén, amelyekből 1997-ben művésztelepet alakítottak ki. Keleti végén, a Farkas-kőn kőfülkés kaptárkő fedi a tufába vájt helyiséget

Tűzárak anyaga

Miért olyan értékes ez a kőzet, amelyből a történelmi Eger épületei, a bükkaljai falvak házai épültek, s az egykori barlanglakásokat vagy a méltán híres borospincéket mélyítették? Azért mert egyes rétegei igen jól faraghatók, ugyanakkor vannak nagyon kemény, ellenálló, összesült rétegei is. Porózussága biztosítja az átszellőzést s a négy évszázak kellemes hőmérsékletet. A kedvező tulajdonságok a keletkezési folyamatokra vezethetők vissza.

A Bükkalja fő kőzetanyaga a földtörténeti miocén korban (kb. 17,4–14,3 millió évvel ezelőtt) a Kárpátok kialakulásához kapcsolódó lemezalábukásos folyamatot kísérő vulkanizmusnak köszönheti létét. A földkéregbe nyomult magma több, ma már az Alföld üledékei alatt megbújó kitörési központból jutott a felszínre. Nem is akárhogy! A kitörések során – a Vezúv i. sz. 79. évi működéséhez hasonlóan – a kirobbant törmelék

akár 15–30 km magas kitörési felhőből érkező, több száz °C-os, horzsaköves törmelékárként száguldott végig a terepen. A horzsakövek a robbanás során gyorsan hűlő, gázdús törmelékből keletkeztek, ezért kis sűrűségük miatt úsznak a vízen. Gyakran előfordult az is, hogy a magas hőmérséklet (450–500 °C) miatt leülepedő szemcsék részben újra megolvadtak, majd kihűlve összehegedt, „összesült” kőzetek jöttek létre.

A szomolyai Kaptár-rét 7. számú fülkés sziklája

„A helynek nemcsak fizikája, hanem metafizikája is van és nemcsak látvány, hanem génusz.” (Hamvas Béla)

Miért különlegesek a kaptárkövek?

5–8 millió évet kell visszamennünk az időben, amikor a vulkáni alapközet már a Bükk hegy lábát alkotta. E lejtőket az Alföld felé futó vízfolyások tagolták, s a völgyek között olyan hátaik jöttek létre, amit a záporpatakok továbbbákolhattak. A helyenként akár 20 m magasságot is elérő, kúp alakú eróziós tornyok a felszínt sűrűn tagoló vízmosások között fennmaradó gerincekből formálódtak ki, fokozatosan elválva a lejtő oldalától. A mainál melegebb

és csapadékosabb éghajlaton, a mállás előkészítette felszínén a laza, horzsaköves tűzár-kőzet gyorsan pusztult, ami a jégkorszakok gyér növényzetű időszakában folytatható.

Jól mutatja a kőzet pusztulását a lépteink alatt dübögő hangot adó cserépfalui Ördögcsúszda vagy a Mész-patak szurdoka, ahol a bevágódott 6–8 m mély völgyben most is évről évre új formák keletkeznek a vízerózió nyomán.

Napjainkban a részben növényzet fedte felszínen lelassult a kaptárkövek formálódása, így a tornyok különböző fejlődési szakaszban konzerválódtak. A kialakulás folyamatát a lejtőből éppen kipreparálódó kisebb kúpok, a hegyoldalhoz nyereggyel kapcsolódó önálló tornyok, a lejtőtől teljesen elváló kaptárkövek, majd a pusztuló sziklák mutatják.

Kezünk nyomai

A felszínfejlődés később emberi beavatkozások nyomán folytatódott – ma sem pontosan ismert rendeltetéssel. Még létrehozásuk korában is bizonytalanok vagyunk.

A faragott fülkék – mint a szikla neve is mutatja – egyesek szerint sziklaméhszét céljára szolgáltak, de ezt egy balkáni néprajzi analógián túl más nem támasztja alá. A formák a sziklán látható magasságuk és égtáj szerint is rendszertelenül helyezkednek el. Az egy

közzetoronyba vésett ablakok száma is meglehetősen különböző. Van olyan, ahol jól látható a fülkét egykor lezáró fedelek rögzítésének felületbe vésett kerete és az ékek helye, máshol már ezek is lekoptak vagy eleve hiányoztak.

Különbözőek a méretek is. Az átlagosan 50-60 cm magas, 30 cm széles formáknak a többsége 30 cm mély, de megőrződtek ennél jóval sekélyebb vagy éppen nagyobb, szélesebb üregek is. Már

a téma első kutatója, az egri Bartalos Gyula is felvetette a fülkék szakrális használatának lehetőségét, amely többféle változatban újra és újra megfogalmazódott – az urnatemetkezéstől az áldozati bálványtartóig.

Cserépváralja területén 20 kaptárkövet ismerünk, közülük a legmagasabb a Mangó-tető Nagy-kúp nevű, 16 m magas sziklatornya. A kaptárkö előterében feltárt gödrök és csatornák egyelőre

A cserépváraljai Nagy-kúp

A Mangó-tető oldalában magasodó kaptárkövet 25 fülke díszíti. Tőle néhány méterre a Kiskúp magasodik, fölöttük pedig riolittufa mélyút mutatja az ember és a természet közös eróziós munkáját

Furgál-völgyi kaptárkövek

Mint kővé vált „cápauszony”: a fejlődés utolsó fázisát mutatja a Furgál-völgyben kialakult kaptárkö (Cserépváralja)

A cserépfalui Ördögtorony

A Mész-hegy lejtőjét nagy méretű horzsaköveket tartalmazó, laza tűzárkó építi fel, ezért gyorsan pusztul. Az Ördögcsúszdának nevezett lejtő alján emelkedik az Ördögtorony

A szomolyai Királyszéke

A falakban kettő híján félszáz fülke sorakozik. Bartalos Gyula, egri pap, régész-történész az Archaeologiai Értesítőben 1891-ben megjelent közleményét e kaptárkőről készült fényképpel illusztrálta

KAPTÁRKÖVEK ÉS A BÜKKALJAI KŐKULTÚRA

A táj és az abban élő ember sajátos kapcsolatrendszerét tükrözi: egy jól körülhatárolható hazai tájegységre jellemző, történelmi gyökerű, élő hagyományokkal rendelkező, összetett természeti – tájgazdálkodási – kulturális rendszer, amely egyedülálló természeti jellege miatt – a Hungarikum Bizottság 2016. június 17-i ülésén – méltán kapta meg a Hungarikum címet.

nem vittek közelebb a fülkés sziklák rejtélyének a megoldásához. A szomolyai Vén-hegy (Kaptár-rét, Kaptár-völgy) volt az első országosan védett kaptárköves terület, melynek legimpozánsabb tagja a Királyszéke. Itt találhatjuk a legnagyobb, ismert fülkét (112 cm magas), de több vakablaka is nagyobb az átlagosnál. A sziklacsoport különlegességét a csúcsaikba

faragott lyukak adják, de ezek rendeltetésére sincs minden kétértelműséget kizáró magyarázat.

Legalább ilyen rejtélyes az egri Nyerges kaptárköve, mert fülkéinek formája és sekély bemélyedése mind a méhszét-, mind a síremlék-szerepet kizárja, miközben a szikla tetején nyereg alakúra faragott bemélyedést alkottak – talán éppen áldozatok bemutatására. A

szakrális képet erősíti egy másik egri szikla, a Pajdos megnevezése, amely a palócok hiedelemvilágában a Napot és Holdat felfaló mitikus lényre utal.

Lehet, hogy az igazságot sohasem tudjuk meg, de a kaptárkövek őrzik a kőzetek, a felszínformák, az itt élők kultúrájának és hiedelemvilágának sajátos együttesét, a bükkaljai kőkultúra szellemét.

A Földgömb Hungarikum-cikksorozatának támogatói:

BARÁZ CSABA
FÖLDRAJZTANÁR,
TERMÉSZETVÉDELMI
SZAKREFERENS (BNPD),
ASPIRÁNS GEOPARKOLÓGUS

SÜTŐ LÁSZLÓ
GEOGRÁFUS, FÖLDRAJZ-
TANÁR, AZ ESZTERHÁZY
KÁROLY KATOLIKUS
EGYETEM DOCENSE

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TREND FM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
A RÁDIÓBAN VENDÉGÜNK A TÉMÁRÓL:
BARÁZ CSABA

TREND FM
GAZDASÁGI RÁDIÓ CSOPORT

KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TREND FM.HU

A FÖLDGÖMB AZ EXPEDÍCIÓS KUTATÁSÉRT ALAPÍTVÁNY

Alapítványunk csak az önök segítségével valósíthatja meg ismeretterjesztő és klímakutatói programjait! Köszönjük támogatásukat!

A FÖLDGÖMB AZ EXPEDÍCIÓS KUTATÁSÉRT ALAPÍTVÁNY ADOMÁNYOZÓI:

Mecénás fokozatú támogató: Dr. Áder János Köztársasági Elnök

Arany fokozatú támogató: Eupolisz Utazási Iroda, Dr. Horváth Attila, Dr. Kerék Viktória–Enrique Carrasco san Martín, STA Travel Kft

Ezüst fozokotú támogotó: Bakonyi István (Sárbogárd), Bersek Környezetvédelmi Kft. (Esztergom), Energo Plusz Kft. (Eger), Dr. Gálhídy László (Budapest), Haász Anikó (Felsőöbös), Jáki Balázs (Budapest), Jávor Benedek (Budapest), Kádár Éva (Eger), Köteles Károlyné (Szentcs), Markó Roland, Rideg Richárd (Budapest), L.P. (Budakeszi)

[illegible]

XIV. FÖLDGÖMB NEMZETKÖZI KÖZÉPISKOLAI FÖLDRAJZVERSENY

A Földgömb az Expedíciós Kutatásért Alapítvány és A Földgömb magazin Vámbéry Ármin szavaival – s egyben saját mottójával – immár tizennegedszer hirdet országos vetélkedőt középiskolás diákok számára. A versenyre jelentkezhet bármely magyarországi és határon túli középiskola kétfős csapata.

Nevezési díj: 3000 Ft/csapat

→ A verseny kiemelt témaköre: **A KÜLSŐ ERŐK**

→ Emellett a **2022-ben 150. születésnapját ünneplő Magyar Földrajzi Társasággal kapcsolatos feladatokkal** is találkozhatnak majd a versenyzők.

(Ehhez konkrét irodalmat fogunk megadni!)

→ A verseny alapvetően az általános és középiskolai tananyagra, aktuális hírekre és az általános műveltségre épít.

→ Külön hangsúlyt kapnak A Földgömbben megjelent és általunk kijelölt cikkek, írások.

A verseny három fordulóból áll:

→ Az elődöntőre 2022. február 9-én 14–16 óra között kerül sor.

→ A közép döntőt és a döntőt a Bonyhádi Petőfi Sándor
Evangélikus Gimnáziumban rendezzük
2022. március 18–19-én.

A 2021. évi verseny győztesei:

Kosztá Benedek és Sándor Vince Máté

(Szegedi Radnóti Miklós Kísérleti Gimnázium).

Felkészítő tanárok: Szöllősyné Pálfi Melinda és Szöllősy László

A 2021-es verseny győztesei a **FJÄLLRÄVEN** díjait vehették át.

Támogatóink:

„Ésszel járom be a Földet!”

MAGYAR
FÖLDRAJZI
TÁRSASÁG

Nevezési határidő:

2022. FEBRUÁR 8.

Nevezni lehet a

verseny.afoldgomb.hu
oldalon.

A részletekről a földrajzverseny honlapján olvashatnak:

verseny.afoldgomb.hu

(A 3000 Ft-os nevezési díjat átutalással kell befizetni legkésőbb

2022. február 8-ig. A versenyen csak a nevezési díjat határidőre befizetők vehetnek részt!)

Információ a (06-1) 231-4040 telefonszámon!

A versenybizottság fenntartja a jogot, hogy a verseny lebonyolítását az aktuális járványhelyzethez igazodva megváltoztassa.

**A nyertesek és felkészítő tanárai
értékes nyereményekkel gazdagodnak.
De üres kézzel senki sem
mehet haza a döntőről!**

KIZÖLDÜLTÜNK!

ELŐADÁSAINK VISSZANÉZHETŐEK

A Zöldgömb Fesztivál előadásait november 21-én több mint ezren hallgatták végig a virtuális térben. Désirée Bonis, a Holland Királyság nagykövete köszöntötte a hallgatóságot: országa körforgásos gazdaság iránti elkötelezettségéről beszélt, amit az eddigi eredményeik is alátámasztanak. Kerékpárral körbejártuk és megismerhettük két Magyarországon élő holland vállalkozó karbon-semleges üdülőhelyét. Szakértőink, Köves Alexandra és Munkácsy Béla a zöldgazdaságról alkotott képünket árnyalták. Szeged példáján, Gulyás Ágnes segítségével bepillantottunk a városi terek környezettudatosabb, élhetőbb kialakításának fortélyaiiba. Antal Alexa segítségével megtudhattuk hogyan látjuk saját ökológiai lábnyomunkat és mit tehetünk, hogy még hatékonyabban óvjuk környezetünket. A Felelős Gasztrohős Alapítvány, az ittaszezon.com és a Spar szakértői révén a pandémia alatti fogyasztói szokások változásáról kaptunk képet és kiderült, hogy mennyire lettek napi vásárlásaink környezettudatosabbak. Kröel-Dulay György előadásából megtudtuk, milyen változásokra számíthat a magyar növényvilág a klímaváltozással. Kajner Péter, a WWF Magyarország szakértője kiváló és követendő példákat mutatott be, az ember által átalakított környezet vízháztartásának helyreállítására.

Nagyszerű előadások, lelkes hallgatóság, kiváló és véget nem érő kérdések... Ez volt idén a Zöldgömb Fesztivál. Ha lemaradtál róla, honlapunkon visszanezheted előadásainkat. Várunk 2022-ben is – reméljük újra személyesen, „zöldülj velünk”!

WWW.ZOLDGOMBFEZTIVAL.HU

A ZÖLDGÖMB FEZTIVAL TÁMOGATÓI:

A FÖLDGÖMB EGYÜTTMŰKÖDŐ PARTNEREI ▽

E LAPSZÁMUNK MEGJELENÉSÉT TÁMOGATTÁK ▽

MAGYAR
FÖLDRAJZI
TÁRSASÁG
ALAPÍTVÁ: 1872

1142 BUDAPEST, ERZSÉBET KIRÁLYNÉ ÚTJA 125.
HONLAP: WWW.FOLDRAJZITARSASAG.HU
E-MAIL: INFO@FOLDRAJZITARSASAG.HU

ELNÖK: DR. LÓCZY DÉNES
ALELNÖKÖK: DR. EGEDY TAMÁS
DR. NEMERKÉNYI ZSOMBOR
FŐTITKÁR: DR. JENYI LÁSZLÓ

SAKOSZTÁLYOK:
BIZTONSÁGFÖLDRAJZI ÉS GEOPOLITIKAI
SAKOSZTÁLY, EXPEDÍCIÓS SAKOSZTÁLY,
TÁRSADALOM- ÉS GAZDASÁGFÖLDRAJZI
SAKOSZTÁLY, HEGYMÁSZÓ-SAKOSZTÁLY,
OKTATÁS-MÓDSZERTANI SAKOSZTÁLY,
EGÉSZSÉGFÖLDRAJZI SAKOSZTÁLY,
TERMÉSZETFÖLDRAJZI SAKOSZTÁLY,
TÉRKEPÉSZETI SAKOSZTÁLY,
TURIZMUSFÖLDRAJZI SAKOSZTÁLY,
FÖLDRAJZTANÁRI SAKOSZTÁLY

TERÜLETI OSZTÁLYOK:
BAKONY-BALATON-VIDÉKI OSZTÁLY (VESZPRÉM)
BORSODI OSZTÁLY (MISKOLC)
DEBRECENI OSZTÁLY
DÉL-DUNÁNTÚLI OSZTÁLY (PÉCS)
DUNA-VÖLGYI OSZTÁLY (SZÉKESZÁRD)
EGER-BÜKK-VIDÉKI OSZTÁLY
GYÖNGYÖS-MÁTRA-VIDÉKI OSZTÁLY
KISALFÖLDI OSZTÁLY (GYÖR)
KISKUNSAGI OSZTÁLY (KECSKEMÉT)
KÖZÉP-DUNÁNTÚLI OSZTÁLY (SZÉKESFEHÉRVÁR)
KÖRÖS-VIDÉKI OSZTÁLY (BÉKÉSCSABA)
NYÍRSÉGI OSZTÁLY (NYÍREGYHÁZA)
NYUGAT-MAGYARORSZÁGI OSZTÁLY (SZOMBATELY)
SZEGEDI OSZTÁLY
SZÉKELYFÖLDI OSZTÁLY (CSIKSZEREDA)
TOLNA MEGYEI OSZTÁLY (DOMBOVÁR)
ZALAI OSZTÁLY (NAGYKANIZSA)

KÖNYVTÁR ÉS GYŰJTEMÉNYEI:
1112 BUDAPEST, BUDAÓRSI ÚT 45.
KÖNYVTAR@FOLDRAJZITARSASAG.HU
A KÖNYVTÁR ELŐZETES EGYEZTETÉS ALAPJÁN
ISMÉT LÁTOGATHATÓ!

AZ ÉGÖMBÖT TARTÓ ATLASZ A MAGYAR FÖLDRAJZI
TÁRSASÁG VEDJÉGYKÉNT BEJEGYZETT JELKEPE

LAPALAPÍTÓ (1929):
DR. MILLEKER REZSŐ

AZ ÚJ SZOROZAT
ÚJRAINDÍTÓI (1999):
DR. NEMERKÉNYI ANTAL
ÉS FARKAS PÉTER

1929–1933, FELELŐS SZERKESZTŐ:
DR. MILLEKER REZSŐ

1934–1944, SZERKESZTŐK:
DR. BAKTAY ERVIN ÉS DR. KÉZ ANDOR

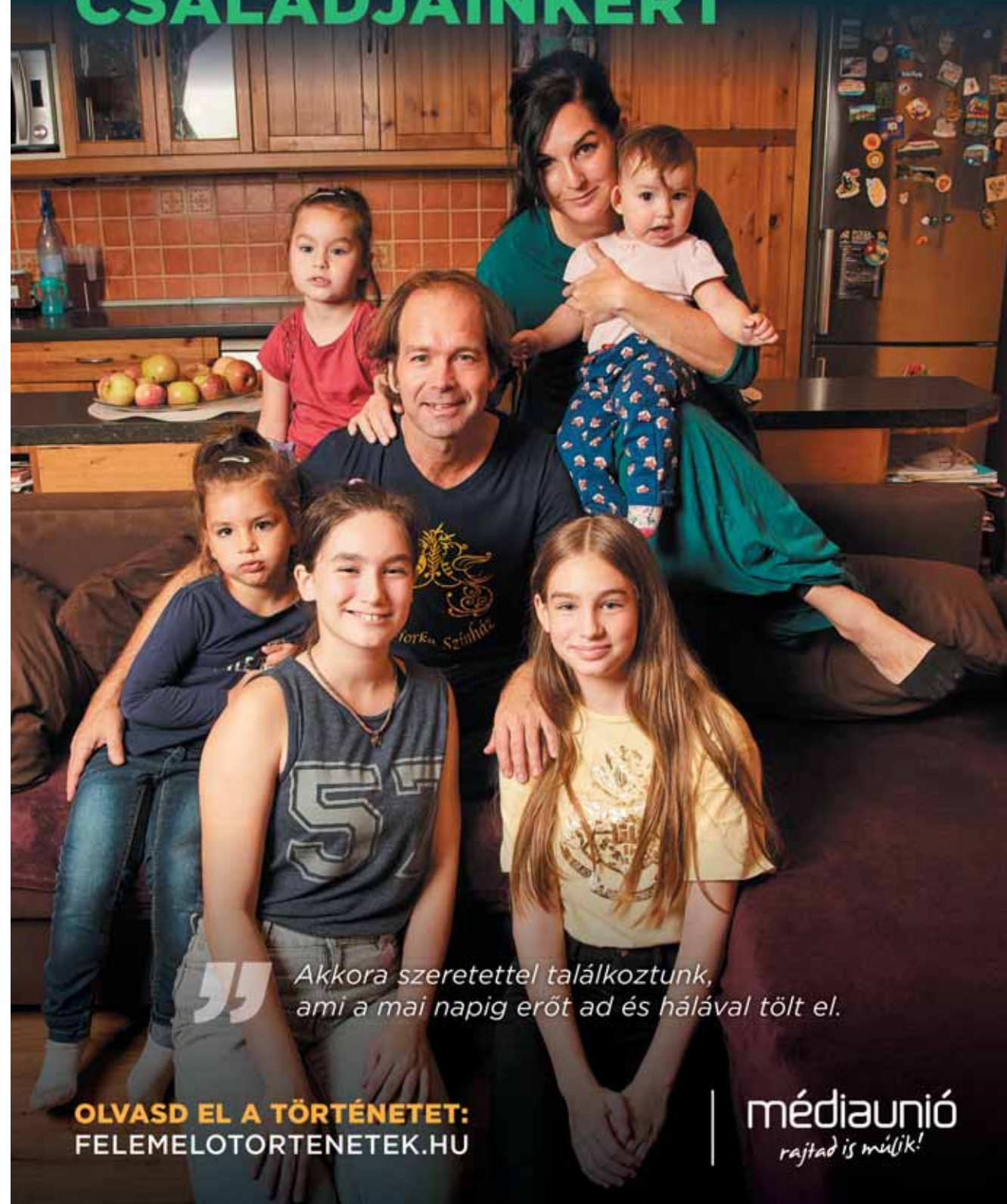
1999–2005, FŐSZERKESZTŐ: DR. NEMERKÉNYI ANTAL

2005–2006, FŐSZERKESZTŐ: DR. VOJNITS ANDRÁS

2006-TŐL FŐSZERKESZTŐ: DR. NAGY BALÁZS

LEGYÜNK HÁLÁSAK CSALÁDJAINKÉRT

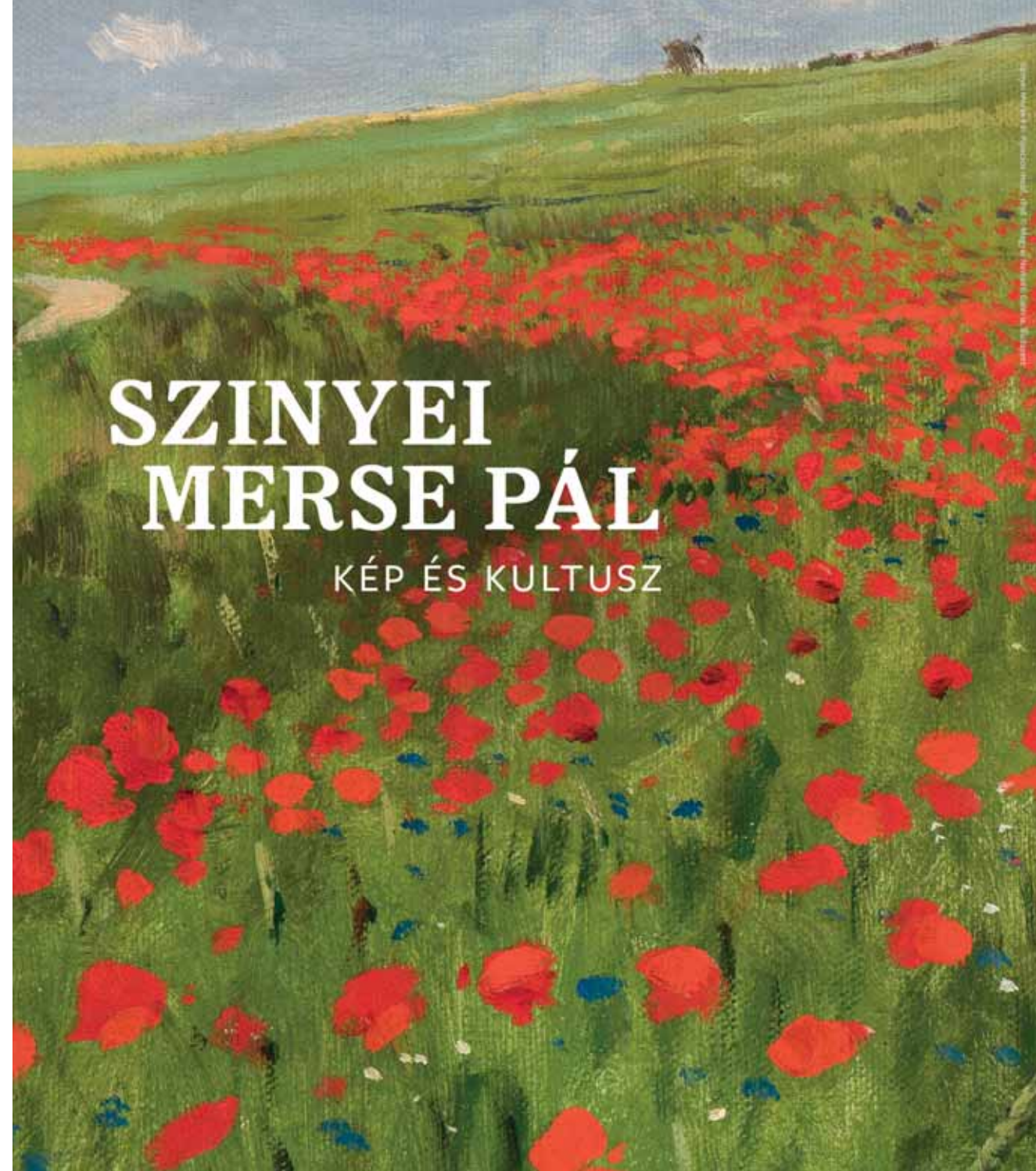
FELEMELO
TÖRTÉNETEK

” Akkor szeretettel találkoztunk,
ami a mai napig erőt ad és hálával tölt el.

OLVASD EL A TÖRTÉNETET:
FELEMELOTORTENETEK.HU

médiaunió
rajta is múlik!

SZINYEI MERSE PÁL

KÉP ÉS KULTUSZ

MAGYAR NEMZETI GALÉRIA

2021. november 12. – 2022. február 13.

mng.hu